

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**ДАЛЕКОСХІДНИЙ ВЕКТОР
ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ
ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

Аналітична доповідь

Київ 2017

УДК 327(477):(5;510;520;519.3;519.5)

Д 15

*За повного або часткового відтворення матеріалів цієї публікації
посилання на видання є обов'язковим*

Електронна версія: <http://www.niss.gov.ua>

Авторський колектив:

Кононенко К.А. – загальна редакція, вступ, висновки;

Гончарук А.З. – розділи 1, 2, висновки, пропозиції;

Кошовий С.А., кандидат історичних наук – розділи 3, 4, висновки, пропозиції.

Далекосхідний вектор як важливий елемент зовнішньої політики України : аналіт. доповідь /
Д 15 [Кононенко К.А., Гончарук А.З., Кошовий С.А.]; за заг. ред. К.А. Кононенка. – К. : НІСД, 2017. – 48 с.
ISBN 978-966-554-093-9

В аналітичній доповіді проаналізовано сучасний стан і перспективи подальшого розвитку політичного, торговельно-економічного та гуманітарного співробітництва України з країнами Північно-Східної Азії: Китаєм, Японією, Південною та Північною Кореєю. Визначено можливості, шляхи та основні завдання стосовно поглиблення двосторонньої співпраці. Зроблено висновки щодо активізації української зовнішньої політики на далекосхідному напрямі та надано відповідні рекомендації.

Для експертів, науковців, фахівців із тематики Азійсько-Тихоокеанського регіону, суб'єктів владних повноважень, представників громадських організацій та окремих громадян, усіх, хто цікавиться проблемами Північно-Східної Азії.

УДК 327(477):(5;510;520;519.3;519.5)

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Українсько-китайське стратегічне партнерство в сучасних умовах	6
Розділ 2. Україна – Японія: відносини глобального партнерства	17
Розділ 3. Відносини з Республікою Корея	27
Розділ 4. Відносини з КНДР та ракетно-ядерна проблема	38
Висновки	43
Рекомендації	45

ВСТУП

Сучасний світовий розвиток характеризується істотним посиленням позицій азійських держав в економічній, політичній, фінансово-інвестиційній та науково-технологічній сферах. Країни Північно-Східної Азії (Китай, Японія, Південна Корея) перетворюються на рушійну силу світового розвитку. Тому реалізація Україною своєї зовнішньої політики на сучасному етапі потребує пошуку оптимальних моделей відносин з кожною із країн цього регіону.

Взаємодія України із зазначеними азійськими державами протягом 2016–2017 рр. стала важливим складником зовнішньої політики. У двосторонніх взаєминах відбулися події великої ваги, що привернуло увагу до зовнішньополітичних зусиль Української держави, які вона докладає для розвитку далекосхідного вектора зовнішньої політики.

Відносини стратегічного партнерства між Україною та Китаєм, задекларовані під час президентства Л. Кучми та закріплені відповідними угодами в 2011–2013 рр., упродовж 2016–2017 рр. почали відновлюватися та зміцнюватися. Про це свідчить активізація двосторонньої взаємодії в таких чутливих галузях, як-от: космос, військово-технічне співробітництво та контакти між силовими структурами обох країн.

Головною подією українсько-китайських відносин на сучасному етапі стала зустріч Президента України П. Порошенка та Голови КНР Сі Цзіньпіна, що відбулася 17 січня 2017 р. в рамках Всесвітнього економічного форуму в Давосі. Під час зустрічі Сі Цзіньпін підкреслив, що КНР підтримує територіальну цілісність і суверенітет України та вибір українського народу. Петро Порошенко висловив сподівання, що Китай сприятиме мирному врегулюванню ситуації на Донбасі та припиненню російської агресії проти України і відновленню територіальної цілісності України включно із Кримом.

Ця зустріч не тільки певним чином підвела ризик під періодом невизначеності у двосторонніх відносинах, але й забезпечила подальший розвиток українсько-китайської взаємодії завдяки двом значущим подіям. Це, по-перше, офіційний візит української делегації на Форум високого рівня з міжнародного співробітництва в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», що проходив у Пекіні в травні 2017 р. По-друге, це Третє засідання Комісії зі співробітництва між Урядом України та Урядом КНР, яке відбулось у грудні 2017 р.

Японія є важливою країною Азійсько-Тихоокеанського регіону, з якою Україна має відносини глобального партнерства і яка є для нашої країни ключовим партнером, особливо враховуючи те, що в 2016 р. Японію разом з Україною було обрано непостійним членом Ради Безпеки ООН на 2016–2017 рр. До того ж, 2017 р. указом Президента України оголошено Роком Японії в Україні (*див.* : <http://www.president.gov.ua/documents/12017-21030>).

На урочистій церемонії відкриття виставки традиційного та сучасного японського мистецтва «Уявний путівник. Японія» 9 листопада 2017 р. Президент України П. Порошенко зазначив, що за цей рік багато зроблено, а відкриття виставки вінчає собою Рік Японії в Україні. Глава держави наголосив: «...Японія є надзвичайно важливим стратегічним партнером України. Японія є справжнім другом, який, як відомо, пізнається

у скрутні часи» (див. : <http://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-yaponiya-ye-nadzvichajno-vazhlivim-strategich-44342>). П. Порошенко нагадав, що Японія підтримала Україну з перших хвилин анексії Криму та була співавтором відповідної резолюції ООН. У свою чергу, Надзвичайний і Повноважний Посол Японії в Україні Шігекі Сумі висловив переконання в тому, що українсько-японські відносини є сталими та міцними, зазначивши: «Рік Японії в Україні зміцнив двосторонні відносини між країнами».

Україна зацікавлена в розвитку політичного діалогу та всебічного економічного співробітництва з Республікою Корея, яка є одним із перспективних економічних партнерів у Північно-Східній Азії. У відносинах двох країн відсутні суперечності політичного характеру, з переважною більшістю питань світової політики та міжнародного розвитку Україна та Південна Корея займають фактично або потенційно близькі позиції. Це створює широкі можливості для тіснішої співпраці на міжнародному рівні. Регулярні контакти політичного діалогу з оновленим керівництвом Республіки Корея підтверджують високий статус міждержавних відносин.

У столиці України 17 березня 2017 р. на Хрещатику було відкрито Кореїський освітній центр, який створено за сприяння Уряду Республіки Корея. На Центр покладено місію щодо просування корейської мови та культури, популяризації корейських традицій серед українців, розбудови контактів та співробітництва між корейськими й українськими освітніми установами, поглиблення наукової співпраці між країнами, організації різноманітних заходів і програм.

За підсумками 2016 р., країни Азії, включно із Республікою Корея, є ключовими партнерами України в регіональній структурі товарообігу сільськогосподарської продукції, частка якої становить 40,9 %. Експорт сільськогосподарської продукції за січень–вересень 2017 р. збільшився на 24,3 % порівняно з відповідним періодом минулого року і становив 13,7 млрд дол. США, або 41,7 % від загального експорту України. Географія основних регіонів – імпортерів української аграрної та харчової продукції не змінилася за минулий рік. Найбільше ми продовжуємо експортувати до країн Азії, сума за вказаний період становить 5,525 млрд дол. США.

Співробітництво між Україною та Китаєм, Японією й Республікою Корея в культурно-гуманітарній сфері традиційно є важливою складовою частиною міждержавних відносин. Пріоритетними напрямками в цій сфері є такі: проведення спільних культурних заходів; забезпечення участі українських представників у виставках, концертах і фестивалях; встановлення й розвиток зв'язків між навчальними закладами; активізація наукового обміну між викладачами та студентами; організація та проведення міжнародних конференцій і семінарів; підписання нових угод між вищими навчальними закладами; проведення заходів з відзначення видатних історичних дат тощо.

РОЗДІЛ 1. УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКЕ СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Основні результати 2016 року

Протягом 2016 р. українсько-китайські відносини зазнали певних позитивних зрушень, проте підстав констатувати відновлення високого рівня взаємодії наразі не було. У першу чергу це стосувалося паузи в діалозі на найвищому рівні та невизначеності подальшої долі ухваленої в грудні 2013 р. в Пекіні Програми розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР на 2014–2018 рр., якою передбачено здійснення великих проєктів інвестиційно-економічного співробітництва.

Лева частка питань щодо українсько-китайської взаємодії стосується української сторони і потребує реакції з боку Уряду, міністерств та відомств України.

Довідково. Національним інститутом стратегічних досліджень України наприкінці 2015 р. була підготовлена аналітична записка щодо актуальних завдань українсько-китайського співробітництва, яка в січні 2016 р. Прем'єр-міністром А. Яценюком була розписана міністерствам і відомствам до виконання. Однак через зміну Уряду й інші обставини ці експертні рекомендації залишилися поза увагою урядовців.

Розвиток відносин між Україною та КНР у 2016 р. можна охарактеризувати як подолання негативних наслідків фактичного заморожування відносин у 2014–2015 рр. За формальними ознаками протягом року вирішувалися питання проведення засідань підкомісії двосторонньої Комісії зі співробітництва між Урядом України та Урядом КНР. На всіх зустрічах та засіданнях наголошувалося на відносинах стратегічного партнерства між обома країнами, формувалися плани подальшої співпраці, декларувалася важливість приєднання України до економічного поясу Нового Шовкового шляху.

Проте фактично китайська сторона на неофіційному рівні вимушена була висловлювати дуже обережне ставлення до всіх українських декларацій через відсутність чітких відповідей на запитання про долю двосторонніх стратегічних проєктів, оголошених у 2011–2013 рр.

Напередодні 25-ї річниці незалежності України Голова КНР Сі Цзіньпін надіслав Президенту України П. Порошенку привітання з Днем Незалежності, у якому, зокрема, зазначив, що Україна є традиційно дружнім партнером Китаю. «Китай був серед перших держав, які визнали незалежність України та встановили з нею дипломатичні відносини. *Китай поважає державний суверенітет, незалежність та територіальну цілісність України, поважає обраний Вашим народом шлях розвитку у відповідності до особливостей своєї країни* (курсив наш. – Авт.)», – йшлося в поздоровленні. Цим висловлюванням китайський

керманіч фактично нівелював усі спроби російської пропаганди видати китайсько-російську співпрацю за союз, спрямований проти України. За Сі Цзіньпіном, «дружні відносини співробітництва між Китаєм та Україною зберігають здоровий та стійкий розвиток».

Разом із тим необхідно враховувати інший прозорий натяк Голови КНР, стосовно необхідності подальшого розвитку двосторонніх відносин, зокрема *«досягнення більших реальних результатів (курсів наш. – Авт.)»*.

Наприкінці серпня 2016 р. відбулося IV засідання двосторонньої Підкомісії з торговельно-економічного співробітництва Комісії зі співробітництва між Урядом України та Урядом КНР. Було досягнуто домовленості щодо відновлення та нарощування обсягів двосторонньої торгівлі товарами й послугами. Визнання наявності проблеми (скорочення обсягів) стало важливим кроком уперед.

Підкомісією запропоновано такі кроки:

- відновлення підготовки переліків експортно-імпорتنих товарів;
- підтримка участі підприємств у виставках та ярмарках;
- налагодження взаємодії транскордонних електронних бізнес-платформ;
- удосконалення регуляторно-правової бази, спрощення торговельних процедур;
- створення спільних підприємств у промисловій галузі.

Одночасно слід звернути увагу на зауваження китайського співголови Підкомісії заступника міністра комерції КНР Цянь Кеміна щодо необхідності *«успішного завершення інвестиційних проектів, розпочатих у період до 2014 року»*. Китайська сторона знову нагадала про зазначену вище Програму розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР.

Українська сторона у відповідь запропонувала на наступному засіданні Підкомісії підписати План дій Україна – КНР (*«Дорожня карта»*) щодо спільної реалізації проекту розбудови економічного поясу Нового Шовкового шляху.

Китайська сторона, підтримуючи пошук нових можливостей для економічного зростання, таких як реалізація нових проектів в АПК, будівництво доступного житла, модернізація портової та залізничної інфраструктури, підкреслювала важливість одержання відповіді про долю вже ухвалених спільних рішень.

За результатами засідання Підкомісії були підписані Протокол та Меморандум про взаєморозуміння щодо використання інструментів торговельного захисту у міжнародній торгівлі. Ці документи засвідчують певну позитивну динаміку, проте досягнуті результати важко вважати достатніми.

У зазначеному контексті доречно згадати про початок роботи в Україні Китайської бізнес-асоціації, що об'єднує представництва великих державних та приватних корпорацій Піднебесної в нашій країні. У жовтні 2016 р. на заході, присвяченому першій річниці створення Асоціації, були присутні кілька заступників міністрів, що не залишилося поза увагою китайської сторони.

Після двох років практично ігнорування вітчизняними урядовцями китайського зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного напрямів було досягнуто певного позитиву. Зокрема, йдеться про те, що в 2016 р. на *рівні керівництва міністерств та відомств України сформувалося розуміння важливості співробітництва з КНР, з'явилося позитивне бачення економічної співпраці та неупереджене ставлення до представників китайського бізнесу в Україні.*

29 серпня 2016 р. в Пекіні відбулося засідання українсько-китайської Підкомісії з військово-технічного співробітництва Комісії зі співробітництва між Урядом України та Урядом КНР. Уже сам факт проведення такого засідання викликав значний інтерес. Подальший розвиток українсько-китайської співпраці у військово-технічній сфері в галузі ОПК та озброєнь має велике значення для України не тільки в економічному сенсі, а й у вирішенні безпекових питань. Так, під час засідання було підтверджено виваженість позиції китайського уряду щодо російської агресії проти України.

У цьому зв'язку також варто згадати заяву китайської сторони, зроблену 12 серпня 2016 р. на засіданні Ради Безпеки ООН. Позачергове засідання стосувалося російської провокації на адміністративному кордоні Криму. Коли представник РФ намагався звинуватити Україну в агресивних діях проти Росії, представник КНР посол Лю Цзеї заявив: «Ми поважаємо територіальну цілісність України в її кордонах, встановлених у 1991 році. Тому ми не приймаємо формулювання "теракт на російській території"». Оприлюднена в ЗМІ жорстка позиція КНР стала важливим спростуванням спекулювань російської пропаганди стосовно начебто існуючої підтримки Китаєм російської агресії проти України.

Окремої уваги вартий прийом, влаштований Посольством КНР в Україні з нагоди 67-ї річниці заснування КНР. Уперше за останні роки на прийомі були присутні українські високопосадовці на рівні віце-спікера та двох віце-прем'єрів. Не менш знаковим був і виступ новоприбулого Посла КНР в Україні Ду Вея, який сказав, що вважає Китай «Україною в Азії», а Україну – «Китаєм у Європі». Подібні висловлювання не слід вважати літературними зворотами. *Це погоджений із Пекіном черговий прояв дружнього ставлення китайського керівництва до України.*

Українсько-китайська взаємодія у 2017 році

2017 р. розпочався зі знакових для українсько-китайських відносин подій. 4 січня 2017 р. Президент України П. Порошенко привітав Голову КНР Сі Цзіньпіна з 25-річчям встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР. «Упевнений, що головними надбаннями чвертьвікової історії взаємин наших держав є міцна дружба українського та китайського народів, взаємна підтримка суверенітету і територіальної цілісності, повага один до одного, а також рівноправне та взаємовигідне співробітництво. Все це – надійна основа для подальшого плідного розвитку стратегічного партнерства між Україною та Китайською Народною Республікою», – зазначив Глава Української держави.

П. Порошенко згадав про зустріч із лідером Китаю у Вашингтоні 1 квітня 2016 р. і ще раз засвідчив інтерес до продовження діалогу, зазначивши, що був би радий вітати Голову КНР Сі Цзіньпіна в Києві з державним візитом.

Того ж дня китайський лідер привітав свого українського колегу й народ України та висловив таку думку: «За 25 років після встановлення дипломатичних відносин китайсько-українські відносини зберігають здоровий і стабільний розвиток. Співпраця двох країн у торговельно-економічній, інвестиційній, сільськогосподарській, науково-технічній, культурній та інших сферах досягла суттєвих результатів, зміст китайсько-українських відносин стратегічного партнерства безперервно насичується, що приносить реальну користь двом країнам і їхнім народам». Голова КНР також наголосив: «Китайська Сторона приділяє велику увагу розвитку китайсько-українських відносин, готова користуватися найкращим випадком 25-річчя з моменту встановлення дипломатичних відносин між двома країнами на основі принципів взаємної поваги і взаємного виграшу і прийти до подальшого зміцнення фундаменту дружнього співробітництва двох країн, просуванню двосторонніх відносин і співпраці в усіх областях з метою отримання ще більших досягнень». Голова КНР Сі Цзіньпін побажав, щоб дружба між народами Китаю та України «тривала вічно».

Важливо зазначити, що в сучасних реаліях обмін поздоровленнями між керівниками обох країн має значно більше значення, ніж зазвичай. Це певний стислий виклад засадничих підходів до шляхів поживлення двосторонньої взаємодії. Тут важливі і зміст, і інтонації. З українського боку пролунало, що «взаємна підтримка суверенітету і територіальної цілісності» є головним надбанням за 25 років взаємовідносин між країнами, з китайського – відносини зберігають «здоровий і стабільний розвиток». *Отже, можна*

вважати, що майже трирічний період невизначеності у двосторонніх відносинах між Україною та КНР остаточно завершено.

17 січня 2017 р. в рамках Всесвітнього економічного форуму відбулася зустріч Президента України та Голови КНР. П. Порошенко особисто привітав китайського лідера з 25-ю річницею встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР. Глава Української держави відзначив, що обидві країни демонструють щире зацікавлення у зміцненні традиційної дружби та розширенні плідної співпраці. Було підкреслено, що українсько-китайські відносини мають стратегічний характер та базуються на принципах взаємної поваги до суверенітету й територіальної цілісності двох країн.

Було досягнуто домовленості щодо продовження взаємодії двох країн заради підтримання миру та стабільності як на регіональному, так і на глобальному рівнях, у т. ч. в рамках Ради Безпеки ООН. Глави двох держав висловилися за активізацію економічної співпраці між Україною та КНР.

Президент України зазначив, що Україна зацікавлена брати активну участь у реалізації ініціативи Китаю «Один пояс, один шлях» та має для цього значний потенціал. Лідери обох держав домовилися активізувати політичний діалог на найвищому рівні.

Вартий уваги вдруге вживаний Сі Цзіньпіном вислів щодо поваги КНР до «вибору українського народу». Нагадаємо, вперше ця теза пролунала в серпні 2016 р. у Привітанні Голови КНР з нагоди 25-ї річниці Незалежності України. Під вибором українського народу мається на увазі Революція гідності, яку свого часу в Піднебесній сприйняли досить обережно. Нині вже йдеться про повагу до революційних змін у нашій державі з боку керівництва Китаю, що є стратегічним кроком вперед.

На менш значущим є висловлене П. Порошенком сподівання на участь Китаю у мирному врегулюванні ситуації навколо Донбасу та Криму. Тим самим Україна звертає увагу на те, що КНР залишається одним із гарантів нашого суверенітету й територіальної цілісності з 1994 року, гарантом, який значно посилив свою вагу та вплив у світі. Якщо взяти до уваги виступ Сі Цзіньпіна на форумі в Давосі, у якому, зокрема, йшлося про готовність Китаю нести свою частку відповідальності за розвиток ситуації у світі, то можна припустити ймовірність переформатування кола учасників розв'язання «української кризи».

2 лютого 2017 р. під час засідання Ради Безпеки ООН щодо загострення конфлікту в районі Авдіївки постійний представник КНР при ООН заявив, що Китай уважно стежить за ситуацією в Україні та занепокоений останньою ескалацією, у результаті якої загинули цивільні особи. Промовець закликав сторони неухильно виконувати режим припинення вогню та бути схильними до політичного вирішення конфлікту. «Має бути знайдене фундаментальне й довгострокове рішення конфлікту, яке враховувало б права та сподівання всіх регіонів і етнічних груп, а також враховувало б розумне занепокоєння сторін для того, щоб знайти рівновагу між інтересами всіх сторін», – заявив представник КНР. Він також підкреслив: Китай дотримується думки, що всі сторони повинні виконувати Резолюцію РБ ООН 2202 з метою забезпечення припинення бойових дій і насильства. Слід зазначити, що КНР послідовно обстоює в ООН мирний шлях врегулювання ситуації навколо агресії Росії проти України, а з серпня 2016 р. Китай почав демонструвати значно активнішу позицію на засіданнях Радбезу ООН з українських питань.

У 2017 р. українсько-китайські відносини набули подальшого розвитку в загальному тренді зміцнення взаємної довіри та посилення політичної взаємодії й економічного співробітництва. Найкращою характеристикою цього процесу є висловлювання Посла КНР в Україні Ду Вея 11 квітня 2017 р. в інформаційній агенції «Інтерфакс-Україна» на презентації спеціального номера журналу «Україна – Китай», присвяченого 25-річчю встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР. Зокрема, посол Ду Вей зазначив, що січнева зустріч Президента України Петра Порошенка та Голови КНР Сі Цзіньпіна в Давосі дала сигнал для подальшого розвитку українсько-китайських відносин: «Холодна зима вже минула, і зараз ми вітаємо енергійну весну. На обкладинці

спеціального випуску цього журналу зафіксована зустріч глав наших держав у Давосі, що вказує напрям подальшого розвитку відносин між Україною та Китаєм».

24 квітня 2017 р. у Міжнародному конгрес-центрі «Український дім» перша леді України Марина Порошенко відкрила Тиждень китайсько-українського культурного обміну в межах ініціативи «Один пояс, один шлях». У церемонії відкриття взяли участь другий і третій президенти України Л. Кучма та В. Ющенко, численні українські урядовці й поважна китайська делегація. Відтак цей захід набув політичного значення і став наочною демонстрацією активізації українсько-китайської співпраці.

14 травня 2017 р. Перший віце-прем'єр-міністр України – Міністр економічного розвитку і торгівлі України С. Кубів взяв участь у Діалозі високого рівня, що проводився під час Форуму високого рівня з міжнародного співробітництва в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», який проходив у Пекіні. У своєму виступі С. Кубів підкреслив, що участь України у проекті «Один пояс, один шлях» сприятиме зростанню торгівлі з усіма країнами-партнерами, активізації двостороннього інвестування, комплексному та сталому розвитку економік цих країн.

Участь українського високопосадовця в цьому заході для українсько-китайської співпраці є важливим кроком вперед. Проте слід зазначити, що експертне середовище очікувало від цього візиту до Пекіна підписання документа про приєднання України до стратегічної ініціативи КНР «Один пояс, один шлях». За неофіційною інформацією, такі ж сподівання мала й китайська сторона. Отже, попри декларації про «незамінність» участі нашої держави у цьому масштабному проекті, Україна поки що залишається осторонь політичного клубу країн – учасниць ініціативи «Один пояс, один шлях» і не має контактів із відповідним державним фондом КНР та Азійським банком інфраструктурних інвестицій.

Важливими подіями осені 2017 р. стали зустріч міністрів закордонних справ України та КНР у Нью-Йорку в рамках 72-ї ГА ООН та роз'яснення послом Ду Веєм позиції КНР щодо миротворчої місії ООН на Донбасі. Особливо слід наголосити на словах посла про «спеціально неправильне розуміння офіційної китайської позиції», які фактично є визнанням маніпуляцій та перекручувань з боку МЗС РФ та російських ЗМІ щодо позиції КНР.

Нагородження відзнаками Китаю за сприяння в реалізації китайської ініціативи «Один пояс, один шлях» президентів України Л. Кравчука, Л. Кучми та В. Ющенка свідчить про подальші зусилля офіційного Пекіна привернути увагу Києва до цієї китайської ініціативи, сприяти залученню України до масштабного проекту, участь у якому з боку нашої держави поки що зводиться до декларацій про наміри.

Протягом 2017 р. виразного окреслення набула тенденція до подальшого поживлення міжвідомчих контактів центральних органів виконавчої влади України та Китаю. Активізація такого діалогу свідчить про позитивні зрушення у двосторонній співпраці, котра від упередженості та недовіри у відносинах усе більше переходить до відносин взаємної поваги, що спрямовані на конструктивні рішення. У повідомленнях про міжвідомчі контакти дедалі частіше згадуються конкретні проекти, напрями співпраці, плани тощо.

В економічній площині 2017 р. позначений помітним зростанням кількості українсько-китайських контактів на різному рівні щодо обговорення співробітництва в енергетиці, транспортній галузі, сільському господарстві, переробній промисловості, а також конкретних інфраструктурних проектів.

На жаль, двостороння взаємодія в інвестиційно-економічній сфері почала наражатися на певну протидію. Не беручи під сумнів мотиви та правомірність дій СБУ щодо продажу китайському інвестору частки акцій підприємства «Мотор-Січ», слід зазначити, що подібні скандали, широко висвітлені у ЗМІ, не сприяють покращенню інвестиційної привабливості України в очах китайських ділових кіл. До того ж, викликає багато запитань розтиражована того ж дня (11 вересня) в українських ЗМІ негативна інформація Міжнародної неурядової організації *Transparency International* щодо китайської компанії *China Harbour Engineering company Ltd.*, яка саме в цей день почала реалізацію другого

проекту в порту «Южний» – реконструкцію морського підхідного каналу та внутрішніх водних підходів до глибоководних причалів.

Наразі продовжується активізація регіонального торгово-економічного співробітництва. Нового розвитку набуло співробітництво в гуманітарній сфері, зокрема, у червні 2017 р. відбулося чергове засідання Підкомісії з питань співробітництва в галузі освіти Комісії зі співробітництва між Урядом України та Урядом КНР.

Загалом можна констатувати, що українсько-китайські відносини у 2017 р. вийшли на новий рівень та мають сталу тенденцію до покращення. Китай певним чином знову став трендом зовнішньої політики України та повернувся до центру уваги української влади.

Проблеми українсько-китайської співпраці

Головним негативним чинником, що залишається з китайського боку, є збереження в уяві китайського політичного керівництва та суспільства загалом *ставлення до України як до країни пострадянського простору*, на якому Росія має певні преференції. За аналогією до Монголії або В'єтнаму, які Пекін завжди вважав «зоною особливих китайських інтересів», китайці згодні з таким ставленням до України з боку Москви. І це попри багаторічні власні декларації щодо визнання України європейською країною. Втім, варто зазначити, що подібне ставлення Китаю до європейських країн, які колись входили до соцтабору, почало змінюватися лише в ХХІ ст. після їх вступу до Європейського Союзу та НАТО.

Українській дипломатії варто приділяти більше уваги роз'яснювальній роботі, сприяти проведенню наукових обмінів, через які китайська сторона матиме можливість почути українську думку з цього приводу.

З іншого боку, певні проблеми із сприйняттям українсько-китайських відносин спостерігаються і в Україні. Так, на нижчих рівнях українського чиновництва Китай залишається «далеким та незрозумілим», а відтак – нецікавим. Середньостатистичний український посадовець мало цікавиться китайським досвідом, станом українсько-китайського співробітництва у будь-якій сфері, що нині і є головним гальмом подальшого розвитку двосторонньої співпраці.

Проте, хоча Китай посідає 4-те місце в переліку стратегічних торгових партнерів України, *Україна має лише 0,17 % у зовнішній торгівлі КНР*. Минулого року уряд Китаю оголосив про намір довести до 2020 р. обсяги китайських інвестицій в інші країни до 500 млрд дол. США. Україна має дуже незначні показники китайських інвестицій (до 70 млн дол. США), однак залишається потенційно цікавою країною для китайської економіки, адже має зону вільної торгівлі з ЄС та низкою інших країн. На думку китайських експертів, потенціал можливих інвестицій Китаю в Україну сягає 50 млрд дол. США.

Суттєвим практичним кроком Китаю щодо реалізації проекту розбудови економічного поясу Нового Шовкового шляху стало створення у 2015 р. Азійського банку інфраструктурних інвестицій, який відразу викликав зацікавленість багатьох країн світу. Зокрема, країнами – учасниками банку стали провідні держави Європи, а також Грузія та Азербайджан. Під час наукових заходів китайські експерти запитують, чому Україна не бажає скористатися можливостями цього банку. Проте з'ясувати позицію українських урядовців неможливо.

Серед найважливіших пропозицій КНР щодо України слід особливо підкреслити ідею *створення зони вільної торгівлі між двома країнами*. Зрозуміло, що за умов негативного торговельного балансу Україні необхідно ретельно вивчити всі «за» та «проти». Це має бути комплексний аналіз, до якого варто залучити провідних науковців та експертів. Проте минуло два роки, а жодної інформації щодо проведення такого аналізу в експертному середовищі немає. Наразі Грузія за тих же обставин уже скористалася нагодою, і ЗВТ Китай – Грузія вже є реальністю.

На жаль, в українському політикумі все ще *існує певна упередженість щодо «комуністичного Китаю»*, нерозуміння особливостей функціонування влади у конфуціанському світі. І це при тому, що до Депутатської групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з Китайською Народною Республікою нині входить рекордна кількість народних депутатів. Група активно сприяє покращенню взаємного розуміння, намагається вдосконалювати законодавчу базу для розвитку двосторонньої співпраці, але проблема залишається.

Як наслідок, Україна, маючи відповідну договірно-правову базу та високий рівень відносин стратегічного партнерства з КНР, наразі не використовує реальні можливості співпраці з найбільшим світовим експортером, другою економікою світу, країною, що має найбільші у світі золотовалютні резерви та практично необмежені інвестиційні можливості.

Негативними чинниками українсько-китайського співробітництва на сучасному етапі розвитку двосторонніх відносин залишаються:

- недостатня увага до Китаю з боку Уряду та МЗС України;
- відсутність дієвої координації діяльності міністерств та відомств на китайському напрямку;
- недостатня роз'яснювальна робота з боку зовнішньополітичного відомства України щодо сенсу та кінцевої мети соціально-політичних перетворень у нашій державі (наприклад, китайці з розумінням ставляться до «десовєтизації» як відмови від негативного спадку СРСР, але не розуміють декомунізацію, адже комунізм залишається офіційною ідеологією КНР);
- незадовільне кадрове забезпечення Посольства України в КНР (наразі, з понад 30 співробітників нашого дипломатичного представництва в Пекіні китайською мовою володіють кілька дипломатів);
- негативний корупційний «спадок» як невід'ємна складова всіх великих двосторонніх проектів, започаткованих за часів Януковича, а також намагання «привласнити» китайський напрямок, що не припиняються з боку тих чи інших фінансово-промислових груп в Україні;
- відверте ігнорування китайських пропозицій і проектів, навіть свідомо протидія українсько-китайському співробітництву з боку частини українського чиновництва та деяких регіональних еліт.

Корупція в Україні у відносинах з Китаєм призвела до фактичної втрати керівних позицій держави у визначенні напрямів розвитку двосторонніх відносин. *Корупція створила для китайських партнерів незвичну та незрозумілу ситуацію*, «токсичне» середовище, в якому знищуються будь-які ініціативи, здатні реально зміцнити відносини двох країн. З українського боку корупційні або непрозорі схеми у вибудовуванні відносин з Китаєм (у всіх практично сферах, окрім оборонної) призводять до виникнення кількох конкуруючих між собою центрів впливу, які намагаються (на тлі фактичної бездіяльності держави) визначати «українську політику» щодо Китаю, напрями та пріоритети її розвитку.

На тлі посилення боротьби з корупцією в самому Китаї КНР все менш толерантно ставиться до такого стану речей в Україні. Піднебесна не намагається боротися з корупцією в Україні, натомість і не буде співпрацювати за непрозорими та незаконними правилами. На відміну від західного підходу до боротьби з корупцією, Китай, імовірно, не зважатиме на поточні досягнення Києва в розбудові системи органів протидії корупції. Пекін реагуватиме лише на практичну реалізацію антикорупційної боротьби, реальні зміни в кліматі ведення бізнесу. Індикатором цих змін будуть не так сигнали з українського боку, як практичні висновки, що їх зробить китайський бізнес в Україні або представники китайської ділової та політичної спільноти, які опікуються Україною.

Лише кілька компаній з Китаю ведуть в Україні свій бізнес на довготривалій основі. Прихід нових компаній з великими капіталами можливий лише за умов

подолання корупції, створення належних умов для ведення бізнесу, визначення чітких пріоритетів держави у співпраці з Китаєм, опанування Україною підходів Китаю в реалізації стратегії «виходу назовні», експорту капіталів та інвестицій, розбудови проекту економічного поясу Нового Шовкового шляху.

Перспективи українсько-китайського співробітництва

Незважаючи на нинішнє скрутне фінансово-економічне становище, Україна все ще володіє низкою *технологічних та науково-виробничих можливостей, що становлять інтерес для Китаю* в контексті потреб розвитку передових галузей економіки цієї країни, а також реалізації важливих стратегічних проектів у різних сферах. Економічні санкції України проти Росії значно звужують можливості українського експорту до РФ, відтак виникають потреби в пошуку нових ринків збуту для продукції машинобудівної, літакобудівної галузей, а також продукції військового та подвійного призначення. У цьому контексті необхідно скористатися вже напрацьованим досвідом військово-технічного співробітництва між Україною та КНР з метою його активізації відповідно до сучасних умов. *Наука й технології становлять найпотужнішу і довготривалу базу для співробітництва між нашими країнами.*

Варто уваги те, що саме співробітництво у чутливих сферах дозволить Україні більш рішуче наполягати на дотриманні Китаєм своїх зобов'язань щодо України. Китайські інвестиції, що надійдуть у східні та південні регіони України, паралельно вирішуватимуть проблему забезпечення цих регіонів від російської підривної діяльності, адже жорстка позиція Китаю щодо захисту власних економічних інтересів добре відома росіянам.

В умовах необхідності швидкої та ефективної модернізації української економіки, налаштування її на рейки сучасного світового ринку *інвестиційні, виробничі та науково-технологічні можливості КНР можуть стати для України вагомим ресурсом розвитку та модернізації* відповідних галузей економіки, поштовхом до відновлення позицій нашої держави на світових ринках технологій. Водночас це дає можливість китайському бізнесу зайняти відповідні ніші на українському ринку, що швидко інтегрується до об'єднаної Європи.

Співпраця з КНР у космічній галузі особливо вигідна для України, оскільки дає можливість раціонально реалізувати український космічний потенціал. В Україні у цій сфері звужені джерела фінансування, натомість КНР стає одним із провідних інвесторів у дослідженні космосу. Нині Україна виконує 21 контракт із Китаєм на загальну суму понад 67 млн доларів США.

Відомо, що КНР має вельми амбітну та достатньо фінансово забезпечену космічну програму. Китай має очевидну зацікавленість в імпорті готової високотехнологічної продукції, і Україні це слід урахувувати й використати в інтересах національного виробництва. Наразі найбільш перспективним у двосторонній аерокосмічній співпраці України з Китаєм можна вважати двигунобудування та розробку вузлів і агрегатів. КНР займає одне з провідних місць серед країн, до яких Україна експортує продукцію авіабудування, а китайський авіаційний ринок розвивається найбільш динамічно у світі.

Окремим дуже важливим питанням українсько-китайської співпраці є *взаємодія у сфері сільського господарства*. Виробництво сільськогосподарської продукції зумовлюється двома визначальними чинниками. Це – наявність родючих земель і новітні технології. Китай за останні роки суттєво просунувся щодо вирощування зернових і розвитку тваринництва. Наявність в Україні значних площ орних земель з високим потенціалом родючості надає стратегічного значення для можливого співробітництва в цій сфері. Україні у взаємовигідній взаємодії з КНР цілком під силу зробити вагомий внесок у забезпечення продовольчої безпеки у світі, стати потужним гравцем

на міжнародному продовольчому ринку. Зі свого боку Китай має всі можливості забезпечити на стратегічному рівні необхідні обсяги продовольчого імпорту з України.

Згідно з оприлюдненими заявами керівництво Китаю прагне подвоїти споживання в країні м'яса, сої та зерна за наступні два десятиліття. Саме в цьому закладений величезний потенціал і можливість для українського експорту. Вітчизняний агропромисловий комплекс потребує інвестицій і застосування передових технологій. Проте більшість українських аграрних компаній поки що орієнтовані суто на експорт зерна. Значно перспективнішим виглядає переробка збіжжя та виробництво м'яса, молока та інших сільськогосподарських продуктів з подальшим їх експортом до країн Далекого Сходу. Україні важливо розвивати й нарощувати потужності власної харчової промисловості. Замість експорту зерна доцільно експортувати готові для споживання вироби з борошна. Не м'ясо слід вивозити як сировину, а готові м'ясні вироби. Сучасна упаковка, брендований товар – цю продукцію вже можна постачати на азійський ринок, залучивши при цьому кредити азійських банків.

На жаль, за останнє десятиліття змінилося ставлення до України з боку китайського суспільства: від активної діяльності відійшли люди, що навчалися в СРСР, зокрема в Україні, та співпрацювали з українськими фахівцями, які надавали технічну допомогу Китаю в повоєнні часи. Сучасна китайська молодь мало знає про Україну, а можливу інформацію про нашу країну отримує переважно з третіх джерел. Нині, коли Росія веде неприховану інформаційну війну проти України та не гребує відвертою дезінформацією та пропагандистськими провокаціями проти українського народу, посилення українсько-китайської взаємодії в інформаційній сфері набуває стратегічного значення. Це стосується як взаємної активізації діяльності ЗМІ обох країн, так і розвитку новітніх сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Нині можна прогнозувати подальше посилення міжнародної економічної та політичної конкурентоспроможності КНР і підвищення її активності у глобальних і регіональних процесах. За умови проведення цілеспрямованої та системної зовнішньоекономічної політики, українсько-китайське співробітництво сприятиме вирішенню Україною аналогічних завдань із модернізації економіки.

Співпрацю доцільно сфокусувати на кількох напрямках: співробітництво в галузях складного машинобудування (ОПК, авіа- та суднобудування, космічні галузі тощо); залучення китайських інвестицій в український АПК (пріоритет для високопродуктивних і технологічних проектів), започаткування нових підприємств з виробництва та переробки аграрної продукції, постачання на китайський ринок широкої номенклатури сільськогосподарської та харчової продукції; співпраця в секторі соціальних послуг; розвиток туризму; експорт освітніх послуг; розвиток співпраці у сфері транспортних послуг.

Перспективи України на Новому Шовковому шляху

У своєму поточному вигляді ініціатива «Один пояс, один шлях» (економічний пояс Нового Шовкового шляху) є одним із найбільш привабливих для України геоекономічних проектів. Наразі ключовими принципами та перевагами цього проекту є інклюзивність, відкритість, вигідність для всіх учасників, перехід на уніфіковані правила торгівлі, інтеграція та координація стратегій і програм розвитку країн. *Китайський проект не суперечить прагненням України до подальшої економічної співпраці та економічної інтеграції з Європейським Союзом та, навпаки, може посилити переваги України в цьому процесі.* Як альтернативний, він може допомогти зменшити негативні наслідки від розриву економічних відносин з Росією та подолати заборону Росії на транзит українських товарів до Азії.

Потенційно на країни, які беруть участь у проекті «Один пояс, один шлях», припадає 55 % світового ВВП, 70 % населення планети та 75 % усіх відомих енергоресурсів. Якщо китайська ініціатива буде реалізована на практиці, вона може серйозно вплинути на геополітичний ландшафт і привести до створення цілої низки альтернативних економічних об'єднань і можливостей. Цікаво, що сам Китай спочатку припускав додати до власного річного торговельного обороту близько 2,5 трлн дол. США через десять років реалізації стратегії.

З моменту оголошення Головою КНР Сі Цзіньпіном про ініціативу побудувати Новий Шовковий шлях, яке він зробив в Університеті м. Астани (Казахстан) у вересні 2013 р., 56 % усіх закордонних китайських інвестицій були спрямовані саме в країни, котрі беруть участь у проекті, що красномовно свідчить про увагу китайського керівництва до реалізації цієї ініціативи. Китай створив Фонд розвитку Шовкового шляху (*Silk Road Development Fund*) з капіталом 40 млрд дол. США. Створений також за ініціативою КНР Азійський банк інфраструктурних інвестицій, капітал якого становить 50 млрд дол. США (з перспективою збільшення до 100 млрд дол. США), поступово перетворюється на ключову інституцію, що інвестує у проекти в країнах, розташованих уздовж Нового Шовкового шляху, на додачу до капіталів, які вкладають китайські бізнес-структури.

Хоча Україна першою серед європейських країн іще в грудні 2013 р. на найвищому рівні заявила про підтримку зазначеної китайської ініціативи, подальший розвиток подій у нашій державі призвів до того, що участь України в цьому проекті досі є декларативною. Спроба на початку 2016 р. здійснити практичні кроки щодо використання проекту для транзиту товарів з України залізницею до Центральної Азії та Китаю виявилася економічно невдалою. Наразі тривають перемовини з партнерами для зменшення тарифу перевезення товарів одним із відгалужень Нового Шовкового шляху через Казахстан та країни Закавказзя.

Ще одним із проектів, який обговорюють Україна з Китаєм у контексті розвитку торговельних шляхів, є *проект морського глибоководного порту*, який би міг фактично подвоїти потужності української портової інфраструктури для потреб Нового Шовкового шляху. Саме такий порт із проектною потужністю 100 млн т вантажів на рік Грузія почала будувати на Східному узбережжі Чорного моря у селищі Анаклія. Інвестиції в будівництво цього порту склали 2,5 млрд дол. США. Це при тому, що з боку уряду Грузії інвестиції в проект становлять лише 100 млн дол. США. Україна натомість тільки вивчає технічні можливості для побудови такого само за потужністю порту на Північному узбережжі Чорного моря.

Досвід сусідньої Білорусі, де китайці зробили інвестиції у створення індустріального парку «Великий Камінь», доводить, що увага інвесторів з КНР також може бути зосереджена на співпраці у створенні технопарків, обміну технологіями та їхній спільній розробці, створення спільних виробництв, виробничо-логістичних центрів Китаю неподалік від ринків збуту, переміщення надлишкових потужностей китайських підприємств у країни, розташовані вздовж Нового Шовкового шляху. Обсяг інвестицій у китайський проект у Білорусі заявлений на рівні 2 млрд дол. США з можливістю подвоєння. При цьому інвестиції з боку Білорусі складатимуть 500 млн дол. США.

Пошук нового формату співробітництва

Після вступу країн Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) до ЄС у китайських експертних та владних колах сформувалося чітке розуміння того, що цей регіон є частиною Європи, а не пострадянського простору. Пекін відмовився від ідеологічних претензій щодо колишніх країн «соцтабору» та розпочав пошук нових можливостей для власної економіки в цьому регіоні.

У 2012 р. Китаєм та країнами Центрально-Східної Європи ухвалено спільне рішення (за ініціативою китайської сторони) про започаткування формату співробітництва «16 + 1». Мотиви керівництва країн ЦСЄ також є суто прагматичними та визначаються економічними інтересами країн.

Новий формат взаємодії покликаний сприяти зростанню ефективності співробітництва КНР з Європейським Союзом. До того ж, Пекін розраховує на покращення свого іміджу в Європі для подальшої економічної експансії. Китай наполегливо розвиває формат «16 + 1», запроваджує його інституалізацію, формує конкретну програму розвитку, у рамках якої створено спеціальну кредитну лінію в розмірі 10 млрд дол. США. Пекін і надалі використовуватиме формат «16 + 1» для поглиблення своєї політичної та економічної присутності в ЦСЄ.

У цьому сенсі формат «16 + 1» безпосередньо стосується України, якій варто приєднатися до китайської ініціативи з європейського боку. Китай не мав жодних застережень щодо Угоди про асоціацію України з ЄС, неодноразово декларував своє сприйняття України як «важливої країни в Європі» та наголошував на важливості приєднання України до Нового Шовкового шляху. До того ж, рівень розвитку країн ЦСЄ значно ближчий до українського, ніж до економіки старої Європи.

На думку китайських аналітиків, формат «16 + 1» є найперспективнішим для реалізації проекту створення економічного поясу Нового Шовкового шляху та здійснення великих інфраструктурних проектів у Європі. Китайською стороною запропоновано європейським партнерам перейти до більш конкретного співробітництва та створити з цією метою спеціальну платформу взаємодії. Пропонується укладати угоди на місцевому рівні, розширювати співробітництво на рівні середнього та малого бізнесу. Питання координування зосереджуватимуться на торгівлі та інвестиціях, але не на політиці. Проте посилення взаєморозуміння залишається чи не найважливішою метою. Через це особлива увага приділятиметься тому, аби формат «16+1» не конфліктував із взаєминами Китаю з ЄС загалом та провідним країнам Європи зокрема. Пекін підкреслює, що співробітництво у форматі «16 + 1» доповнює та підсилює стратегічне партнерство КНР та ЄС, закріплене у плані дій «Китай – ЄС 2020».

У нашої країни є багато спільного з країнами ЦСЄ, а після підписання Угоди про асоціацію з ЄС Україна має всі підстави посилити свою взаємодію з цими країнами, використовуючи різні формати («Вишеградська четвірка + 1», трикутник «Україна – Польща – Литва», ОЧЕС та ін.). Проте саме приєднання України до формату «16 + 1» та перетворення його на формат «17 + 1» має суттєві переваги як з точки зору активізації взаємодії з Китаєм, так і щодо реалізації європейського вектора свого розвитку.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНА – ЯПОНІЯ: ВІДНОСИНИ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Починаючи із січня 2011 р., Україна та Японія позиціонують двосторонні відносини на рівні глобального партнерства, яке охоплює взаємодію з широкого кола міжнародних питань.

Згідно зі Стратегією національної безпеки України, яка була затверджена в травні 2015 р. (див. : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>), наша держава прагне до розвитку відносин привілейованого партнерства з Японією – країною, яку Україна вважає своїм надійним союзником на міжнародній арені.

Офіційний Токіо підтримує Україну в її прагненні зберегти незалежність, цілісність країни та різко засуджує політику агресії, яку здійснює Російська Федерація. Це є фундаментальним принципом, якого Японія принципово дотримується і який не підлягає перегляду.

Про свою готовність надавати допомогу новій українській владі Японія чітко заявила відразу після проведення виборів Президента України 25 травня 2014 р., покладаючись на звіт японських спостерігачів.

Крім того, японська сторона докладає практичних зусиль щодо стабілізації економічної ситуації в Україні, надавши значні гранти, кредити, у т. ч. кошти для фінансової консолідації, позики та фінансову допомогу.

Перший візит глави уряду Японії у червні 2015 р. відкрив нову сторінку в історії українсько-японських взаємин від часу встановлення дипломатичних відносин (1992 р.), став важливим кроком до зміцнення двостороннього співробітництва.

Президент України П. Порошенко, відкриваючи виставку традиційного та сучасного японського мистецтва «Уявний путівник. Японія», 9 листопада 2017 р. заявив, що Японія є надзвичайно важливим стратегічним партнером для України та подякував за підтримку й допомогу в нелегкі часи для Української держави.

Політична взаємодія

Для України розвиток співпраці з Японією як однією з найпотужніших світових економік із значним технологічним та інвестиційним потенціалом, провідною країною Азійсько-Тихоокеанського регіону (найбільш динамічного на сьогодні регіону світу) має стратегічний характер. Японія – активний і впливовий член світової спільноти – бере участь у численних об'єднаннях: організаціях Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), «Зустріч Європа – Азія» (АСЕМ), входить до «Великої сімки», має союзницькі стосунки із США. На тлі російської агресії проти України важливим чинником є те, що Японія має невирішені територіальні суперечки з РФ. Усе це формує підґрунтя для плідної українсько-японської співпраці. У контексті зацікавленості обох країн щодо розвитку двосторонніх відносин важливо згадати Спільну заяву 2011 р. щодо

глобального українсько-японського партнерства. Варто зазначити, що документ було укладено кілька років тому, але по-справжньому (за виключенням співпраці по лінії Фукусіма – Чорнобиль) він запрацював тільки після Революції гідності в Україні та російської анексії українського Криму.

Протягом багатьох років українсько-японські відносини загалом розвивалися по висхідній, проте були позбавлені певної системності. Знаковими подіями за останні роки стали візити до України японських високопосадовців: міністра закордонних справ Японії Ф. Кісіді (2013, 2014 рр.), міністра економіки, промисловості та торгівлі Японії Т. Мотегі (2014 р.), а також візит до Японії в 2015 р. міністра закордонних справ України П. Клімкіна. 28 квітня 2015 р. в рамках проведення міжнародної конференції на підтримку України Київ відвідав парламентський віце-міністр закордонних справ Японії К. Соноура.

Важливе значення мали зустрічі Президента України П. Порошенка з Прем'єр-міністром Японії Сіндзо Абе в рамках саміту АСЕМ (м. Мілан, Італія, 16–17 жовтня 2014 р.), а також у рамках візиту Президента України до США для участі в Генасамблеї ООН (29 вересня 2015 р.).

Перший офіційний візит до України глави японського уряду С. Абе відбувся 5–6 червня 2015 р., завдяки чому рівень політичного діалогу між двома країнами було піднято на найвищий рівень.

Довідково. 24 грудня 2014 р. прем'єр-міністр С. Абе був переобраний на цю посаду національним парламентом. Після перемоги Ліберально-демократичної партії (ЛДП) на дочасних виборах (отримала 328 місць із 475 в нижній палаті та 135 із 240 – у верхній палаті), лідером якої є С. Абе, стало зрозуміло, що він збереже свою посаду. Новий виборчий мандат забезпечує С. Абе чотири роки для здійснення реформ, які він започаткував, включно зі зменшенням масивного боргу країни і реструктуризації аграрного комплексу. На початку вересня 2015 р. С. Абе був переобраний на посаді голови ЛДП.

5–7 квітня 2016 р. Президент України П. Порошенко здійснив офіційний візит до Японії на запрошення Прем'єр-міністра Японії. У ході візиту Глава Української держави був прийнятий Імператором Японії Акіхіто, провів переговори та зустрічі з Прем'єр-міністром Японії Сіндзо Абе, Спікером Палати представників Парламенту Японії Тадаморі Осімою, Головою Палати радників Парламенту Японії Масаакі Ямадзакі та Головою японської парламентської Асоціації дружби «Японія – Україна» Ейсуке Морі.

Під час зустрічі лідерів двох держав Прем'єр-міністр Японії С. Абе підтвердив позицію уряду Японії щодо безумовної підтримки суверенітету і територіальної цілісності України та засудження і невизнання незаконної анексії Росією АР Крим, висловив готовність офіційного Токіо до продовження надання Україні фінансової, технічної та гуманітарної допомоги. Окремо глава уряду Японії наголосив на продовженні офіційним Токіо політики підтримки реалізації важливих реформ в Україні.

Наприкінці січня 2017 р. Президент України Петро Порошенко надіслав вітання Прем'єр-міністру Японії Сіндзо Абе з нагоди 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між державами, де йшлося, зокрема, про таке: «Сьогодні наші країни переживають етап найактивнішого діалогу за всю історію відносин. Уряди України та Японії здійснюють плідне співробітництво як на двосторонньому рівні, так і на міжнародній арені, зокрема щодо забезпечення миру та безпеки у глобальному вимірі». П. Порошенко наголосив, що українська сторона високо цінує принципову позицію Токіо щодо підтримки суверенітету й територіальної цілісності України та глибоко вдячна за сприяння у здійсненні всеосяжних реформ в Україні. Президент висловив упевненість, що українсько-японські відносини наповнюватимуться новим змістом.

Зі свого боку С. Абе також привітав Україну з річницею встановлення дипломатичних відносин з Японією, зазначивши: «Від моменту набуття Україною незалежності

між нашими країнами будувались особливо хороші відносини. Наші взаємні візити додали розквіту у відносини між Японією та Україною, а після них відбувається активізація співпраці у широкому спектрі галузей, чим я дуже задоволений. Я також дуже радий, що у результаті нашої розмови цей рік ми можемо святкувати як Рік Японії в Україні».

9 листопада 2017 р. міністр закордонних справ України П. Клімкін зустрівся з державним міністром закордонних справ Японії Кадзуюкі Накане. Зустріч відбулась у рамках візиту К. Накане до України для участі в заходах Року Японії в Україні. Під час зустрічі обидві сторони підтвердили налаштованість на подальше поглиблення співпраці в усіх сферах. У цьому зв'язку К. Накане повідомив про прийняте японською стороною рішення щодо спрощення з 1 січня 2018 р. візових вимог для громадян України для короткострокових візитів до Японії.

Безпекова сфера

Японія розглядає існуючу систему безпеки в Азії, особливо в Північно-Східній Азії, крізь призму складного комплексу викликів, що виникли через анексію РФ Криму і підривні дії російської сторони у східних регіонах України.

21 липня 2015 р. Міністерство оборони Японії опублікувало щорічну доповідь «Біла книга оборони Японії» (*Defense of Japan. Annual White Paper*). У доповіді, зокрема, наголошується, що агресія Росії в Україні представляє собою небезпеку для всього світу. Дії Росії розглядаються як проблема глобальної безпеки, яка, можливо, може зачепити все світове співтовариство, включно й Азію. У щорічнику зазначається, що Росія «залучена в так звану «гібридну» війну, яку важко чітко ідентифікувати як збройний напад однієї країни, намагається змінити існуючий статус-кво силою або примусом». Крім цього, зазначається, що РФ «розширює зону активності своїх збройних сил, вступаючи у відкрите протистояння із США і країнами Європи».

16 липня 2015 р. нижня палата парламенту Японії прийняла закон, що розширює повноваження національних сил самооборони, а 18 вересня цього ж року законодавчий орган Японії погодив законопроект, який уперше з часів Другої світової війни дозволяє японським військовим брати участь у військових операціях поза межами країни. Водночас зняття заборони на експорт озброєння дозволить Японії брати участь у спільних проектах із розробки нового озброєння, а також потенційно здійснювати експортні операції з постачання готової продукції на ринки інших країн.

Довідково. Незважаючи на офіційно задекларовану політику пацифізму, Японія має один з найбільших військових бюджетів у світі. Розмір державного бюджету на 2015 фінансовий рік (квітень 2015 – березень 2016 рр.) становив 96,34 трлн ієн (близько 818 млрд дол. США). На військові потреби планувалося витратити 4,98 трлн ієн (41,7 млрд дол. США, зростання на 2,8 %).

Усе це створило принципово нову ситуацію, яка дозволяє Україні значно посилити військово-технічне співробітництво та безпекову взаємодію з Японією.

Позиція офіційного Токіо щодо російської агресії проти України

Офіційна позиція Японії щодо російської агресії проти України базується на таких підходах:

1) безальтернативність мирному, дипломатичному вирішенню збройного конфлікту та безумовне виконання Мінських домовленостей усіма сторонами;

2) категоричне засудження анексії Криму Російською Федерацією як порушення міжнародного права;

3) відданість принципам територіальної цілісності та поваги до державного суверенітету України.

Кабінет Прем'єр-міністра С. Абе від самого початку російських агресії проти України зайняв чітку та безкомпромісну позицію на підтримку України та захист основ міжнародного права. *Японія – єдина країна Азії, яка приєдналась до санкцій проти Росії.* Перші три пакети (березень–липень 2014 р.) японських санкцій вочевидь передбачали не покарати агресора, а продемонструвати солідарність із західним світом. Проте із введенням четвертого санкційного пакета (вересень 2014 р.) санкції набули характеру секторальних, зачіпаючи двостороннє співробітництво у фінансовій сфері. Також було посилено контроль у питанні експорту озброєння і товарів подвійного призначення, які використовуються Російською Федерацією у військових цілях.

У 2016 р. Японія головувала у «Великій сімці» (G7), де продемонструвала своє бажання активно працювати над вирішенням проблем, пов'язаних з агресією РФ, на основі принципів міжнародного права.

Співпраця у міжнародних організаціях

Українсько-японське співробітництво в рамках ООН продовжує характеризуватися високим рівнем взаємодії з питань виборів до керівних та допоміжних органів, функціональних комісій системи ООН.

У 2012 р. Україна запропонувала здійснити такі обміни:

- українська сторона підтримує кандидатуру Японії під час виборів до складу Комісії ООН з питань кордонів континентального шельфу (4–11 червня 2012 р., Нью-Йорк (США); кандидатуру обрано); японська сторона надає підтримку кандидатурі України до складу Ради ООН з прав людини на період 2018–2020 рр.;

- українська сторона підтримує кандидатуру Японії до складу Адміністративної ради Всесвітнього поштового союзу, а японська сторона, у свою чергу, надає підтримку кандидатурам України до складу Адміністративної ради та Ради поштових операцій Всесвітнього поштового союзу (вибори відбулися 10 жовтня 2012 р. у м. Доха (Катар); кандидатура від Японії та дві кандидатури від України були обрані).

У березні 2013 р. японська сторона висловила прохання до української сторони підтримати переобрання К. Мікурія на посаду Генерального секретаря Всесвітньої митної організації (ВМО) на період 2014–2018 рр. під час виборів, що відбулися в ході засідання Ради ВМО у червні 2013 р. (м. Брюссель, Бельгія).

У жовтні 2014 р. Японія публічно підтримала заявку України на членство в «Зустрічі Європа – Азія» (АСЕМ).

Після незаконної анексії Російською Федерацією АР Крим та її участі у дестабілізації ситуації на сході України, об'єднання ГУАМ отримало новий імпульс для розвитку. І Грузія, і Молдова, і Україна мають серйозні територіальні проблеми з Росією, крім того, зазначені країни мають спільні прагнення інтегруватися до європейської спільноти.

Японська сторона відносить країни – члени ГУАМ до держав, які здатні стати регіональними партнерами Японії, враховуючи, зокрема, стабільні й дружні двосторонні відносини, позбавлені політичних проблем.

Ефективність економічної складової співробітництва у такому форматі залежить від узгодженості позицій країн – членів ГУАМ стосовно ініціювання нових і розвитку існуючих економічних проектів у регіоні, а також від узгодженості дій їхніх урядів щодо підтримки конкретних проектів за участю японських компаній та банків.

16 липня 2015 р. в Токіо відбулася вже Шоста зустріч між державами – членами Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ і Японією. Офіційний Токіо підтвердив наміри розширити механізми взаємодії у форматі «ГУАМ – Японія».

Важливим елементом підтримання контактів на робочому рівні у форматі «ГУАМ – Японія» стало започаткування періодичних зустрічей національних координаторів ГУАМ із представниками японської сторони, а також регулярних неформальних консультацій у форматі «Клубу послів країн ГУАМ», акредитованих у Токіо, з представниками МЗС Японії.

Механізми співпраці

У Японії існує певна зацікавленість щодо розвитку співробітництва з Україною, у першу чергу в сфері торгівлі, розвитку інфраструктури, промисловості, агропромислового комплексу, енергозберігаючих технологій.

Структурами, що надають сприяння у питаннях двостороннього співробітництва, виступають *Координаційна рада України з питань економічного співробітництва з Японією* та *Комітет ділового співробітництва з Україною Японської федерації бізнесу «Кейданрен»* (головою Комітету нещодавно обрано заступника Голови ради директорів корпорації «Тошіба» Н. Сасаки).

Довідково. Японська федерація бізнесу «Кейданрен» (*Keizai Dantai Rengokai*) об'єднує найбільші компанії країни, крупні галузеві асоціації, економічні групи. До складу «Кейданрен» входять 1 281 компанія, 129 промислових асоціацій та 47 регіональних економічних установ. Серед них такі потужні всесвітньо відомі компанії, як «Міцубі», «Міцубісі», «Сумітомо» та ін. У червні 2007 р. при Японській федерації бізнесу «Кейданрен» створено Комітет ділового співробітництва з Україною «Японія – Україна».

На двосторонньому рівні діють українсько-японська Комісія з питань науково-технічного співробітництва та Спільний українсько-японський комітет з питань співробітництва у сфері поліпшення післяварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях.

Реалізація проектів допомоги Україні

У жовтні 2014 р. виповнилося 60 років відтоді, як офіційна допомога розвитку (ОДР) стала невід'ємною складовою частиною японської зовнішньої політики. Протягом цього періоду Японія надала допомогу 169 країнам та 21 регіону, як безпосередньо, так і через внески до численних міжнародних організацій, у т. ч. і Світовий банк, Азійський банк розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, ООН тощо. Головним адміністратором і розпорядником двосторонніх проектів ОДР є Японське агентство міжнародного співробітництва (*JICA*).

Японія є одним із найбільших світових донорів і лідерів з надання ОДР країнам, що розвиваються. За даними Посольства Японії в Україні, загальна сума допомоги нашій державі станом на вересень 2017 р. перевищила 3,1 млрд дол. США.

Пілотним українсько-японським проектом у рамках ОДР стало будівництво терміналу «D» у міжнародному аеропорту «Бориспіль». У березні 2014 р. урядом Японії було прийнято рішення про виділення пільгового кредиту в рамках ОДР у розмірі 108,193 млрд ієн (близько 900 млн дол. США) для реалізації проекту з реконструкції Бортницької станції аерації (м. Київ). Цей проект є надзвичайно важливим для покращення екологічної ситуації, адже вода з р. Дніпро широко застосовується в народногосподарському

комплексі, її споживають дві третини населення України. Договір щодо надання кредиту був підписаний 6 червня 2015 р. в рамках візиту Прем'єр-міністра Японії в Україну та у вересні 2015 р. ратифікований Верховною Радою України.

Важливим напрямом підтримки України з боку японського уряду є грантова допомога для проектів людської безпеки «Кусаконе». За майже 15 років діяльності було реалізовано 113 таких проектів на суму 8,2 млн дол. США. У рамках цієї програми понад 80 медичних та освітніх закладів України отримали допомогу у вигляді обладнання для діагностики та лікування, ремонту приміщень, встановлення сучасних систем для очищення води, утеплення фасадів та заміни вікон. Станом на жовтень 2014 р. в процесі виконання перебували 9 проектів.

Японія бере участь у проектах ООН з відновлення східних областей України за двома основними напрямами: допомога мешканцям територій, що перебувають під контролем проросійських сепаратистів, – цим жителям надається гуманітарна допомога, зокрема продукти харчування; допомога вимушеним переселенцям, яким японська сторона продовжує надавати фінансову підтримку у співпраці з міжнародними організаціями (ПРООН, ЮНІСЕФ, Міжнародна організація міграції (МОМ) та Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФЧХ і ЧП)). Окрім цього, надано додаткову грошову допомогу для збільшення штату спеціальної моніторингової місії ОБСЄ.

Одним із проектів українсько-японської співпраці в рамках схем «зелених» інвестицій (GIS) є забезпечення урядом Японії передачі 1 568 автомобілів «Тойота-Пріус» з гібридними двигунами патрульним службам реформованої правоохоронної системи України. Крім цього, у межах цієї програми було здійснено утеплення фасадів, вікон і дахів у 374 закладах соціальної інфраструктури (школи, лікарні та ін.). Також модернізовано 135 вагонів Київського метрополітену із використанням японських енергозберігаючих технологій.

Торговельно-економічне співробітництво

Важливим кроком щодо активізації двосторонньої взаємодії у торговельно-економічній сфері стало проведення 22 листопада 2016 р. в столиці Японії Шостого спільного засідання Координаційної ради з економічного співробітництва Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Комітету економічного співробітництва з Україною Японської федерації бізнесу «Кейданрен» за співголовування Першого віце-прем'єр-міністра – міністра економічного розвитку і торгівлі України С. Кубіва та Голови ради директорів корпорації «Марубені» Т. Асада.

Під час засідання відбувся обмін думками щодо перспективних напрямів співпраці та наявних проблемних питань. Японські компанії відзначили позитивний досвід співпраці та діалогу з представниками української влади в процесі розміщення інвестицій в Україні, зокрема на прикладі досвіду компанії «Фудзікура». Перший віце-прем'єр-міністр – міністр економічного розвитку і торгівлі України С. Кубів запросив голову Комітету економічного співробітництва з Україною «Кейданрен» Т. Асада провести наступне спільне засідання в Україні у 2017 р. У ході візиту відбулися також окремі зустрічі С. Кубіва з керівництвом Міністерства економіки, торгівлі та промисловості Японії та Міністерства закордонних справ Японії.

Перспективними напрямами співпраці з японськими компаніями залишаються впровадження в Україні сучасних енергозберігаючих та «екологічно дружніх» технологій у різних секторах економіки, як-от: енергетика, промисловість, муніципальний сектор. Залучення японських інвестицій у розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури України, а також аграрного сектору, зокрема його матеріально-технічної бази, є іншими перспективними напрямами співпраці з Японією.

Японія як одна з найбільших країн-імпортерів є надзвичайно бажаним і перспективним ринком для зернових культур, вирощених на українській землі. Японська сторона приділяє серйозну увагу можливостям сільського господарства України. У глобальному вимірі – це прогнозований і платоспроможний споживач зернових та олійних культур. Подібна ситуація буде залишатися й у майбутньому. Україна цілком прогнозовано може збільшити обсяги постачання вітчизняного збіжжя на японський ринок. Уже нині наша країна посідає п'яте місце за обсягом агропродукції, яку імпортує Японія, і вочевидь, може покращити свої позиції на японському ринку.

9 листопада 2017 р. Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман під час зустрічі з Державним міністром закордонних справ Японії Кадзуюкі Накане заявив, що Україна «високо цінує рівень співробітництва з Японією і готова посилити співпрацю з урядом країни та японськими компаніями в реалізації масштабних проектів, передусім інфраструктурного напрямку». У відповідь високий гість підкреслив, що Японія відзначає прогрес в Україні і готова продовжити підтримку соціально-економічних змін у державі. Тож двостороння співпраця між країнами буде розвиватися, запевнив керівник МЗС Японії. Під час переговорів, зокрема, було обговорено відкриття Офісу Японського агентства міжнародного співробітництва «Джайка» (JICA) в Україні найближчим часом.

Інвестиції

Укладення в 2015 р. ключової двосторонньої *Угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій між Україною та Японією* забезпечило сприятливий клімат для розміщення японських інвестицій в Україні. Без сумніву, ця угода є важливим сигналом для ділових кіл обох сторін і закладає міцний фундамент для поглиблення українсько-японського економічного співробітництва. Адже, серед іншого, передбачені гарантії та захист від незаконної реструктуризації та націоналізації активів, застосування міжнародних процедур урегулювання суперечок. Проте слід пам'ятати, що ця угода є *рамковою, за якою має йти ухвалення інших документів з метою створення привабливого інвестиційного клімату для японських інвесторів.*

Прямі інвестиції з Японії в Україну, за даними Посольства України в Японії, на кінець вересня 2016 р. становили 160,5 млн дол. США. Японські інвестиції головним чином зосереджені у сфері продажу та обслуговування транспортних засобів японського виробництва, виробництва комплектуючих для транспортних засобів, а також у виробництві тютюнової продукції. Водночас, з урахуванням прямих інвестицій філій японських корпорацій, розташованих у Європі, японські інвестиції в економіку України сягають 300 млн дол. США. Зокрема, у звітному періоді компанія «Фудзікура» розпочала роботу фабрики у Львові (індустріальний парк Львова «Рясне 2») з виробництва електрокабельного обладнання для автомобілів. У своїй роботі компанія покладається на переваги спільного ринку з ЄС. На першому етапі передбачається капіталовкладення у розмірі 6 млн євро і створення близько 300 нових робочих місць. Щоб цей первинний досвід зі створення підприємства за участю японських інвесторів став трендом, слід об'єднати зусилля як регіональної, так і центральної влади зі створення комфортних умов для японського бізнесу.

Українських інвестицій у Японії не зареєстровано.

Слід відзначити заінтересованість японських компаній в інвестуванні у виробництва, продукція яких призначена не лише для внутрішнього ринку, а й для експорту на ринки Європи та СНД або для використання у кінцевих європейських продуктах. Такий тренд має значні перспективи з приєднанням України до спільного ринку ЄС в рамках Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі Україна – ЄС. Підвищений інтерес

японських інвесторів пов'язаний також зі зміною політичної ситуації в Україні, активізацією співробітництва України з МВФ.

Довідково. Досвід країн Вишеградської групи (В4), особливо Польщі та Чеської Республіки, у налагодженні співпраці з Японією і залученні прямих японських інвестицій в економіку є для України повчальним. Чеська Республіка лише за останнє десятиліття спромоглася залучити 5 млрд дол. США з Японії. У цій країні на сьогодні працюють близько 240 японських компаній, які створили щонайменше 50 тис. нових робочих місць і відіграють помітну роль у чеській економіці. Уже традиційно найбільші японські інвестиції у Чехії припали на світових автомобільних виробників. У Польщі в наші дні працюють 300 японських або афілійованих з ними підприємств, 100 із яких задіяні у виробничій сфері. Серед країн В4 Польща вважається країною, яка залучила найбільше японських інвестицій.

Нині на теренах нашої держави діє лише 40 представництв японських компаній, та й японська ділова діаспора в цих представництвах нечисленна: зазвичай 1–2 особи з японської сторони на відповідальних керівних посадах. Однак серед потужних японських бізнес-структур, які вже присутні в Україні, слід вказати представництва таких провідних торгових домів Японії, як «Сумітомо», «Іточу», «Міцубісі», «Марубені», «Міцубісі», «Соджіцу», «Мітсубісі хеві індастріз».

Приєднання України до спільного ринку ЄС з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відкриває нові можливості для інвесторів і надає додаткового імпульсу інвестиційній співпраці Японії з Україною.

Технічне співробітництво

Японія має успішний досвід проведення реформ енергетичного сектору та є світовим лідером у сфері інновацій і технологій у відновлюваній енергетиці та енергоефективності. Упродовж 2014–2016 рр. було досягнуто домовленості щодо співпраці у сфері модернізації об'єктів енергетичної інфраструктури. Найближчим часом планується розробити дорожню карту щодо реалізації в Україні відповідних пріоритетів з метою їх реалізації із залученням японської сторони. У зв'язку з цим Японським агентством міжнародного співробітництва (*JICA*) та Японською організацією з розробки новітніх енергетичних і промислових технологій (*NEDO*) здійснено пілотні дослідження, завдяки яким запроваджено енергозберігаючі технології та альтернативні види палива у Харківській області, підвищено ефективність енергооб'єктів з комбінованим циклом у м. Києві, реалізовано проект підвищення енергоефективності Київського метрополітену, здійснено аудит Бурштинської та Трипільської теплоелектростанцій з метою їх подальшої модернізації. Крім того, сторони домовилися про основні напрями подальшої співпраці у сфері енергозбереження.

У межах технічного співробітництва Японське агентство міжнародного співробітництва (*JICA*) провело серію семінарів і навчальних курсів в Україні та у Японії в рамках програми обміну знаннями та досвідом «Підтримка демократії в Україні», які були частиною пакета технічної допомоги Україні з боку уряду Японії.

Співробітництво в інформаційній сфері

Україна та Японія прагнуть розвивати співпрацю в інформаційній сфері, яку, зокрема, планується налагоджувати завдяки відкриттю постійних представництв Українформу та японського телебачення в столицях обох країн.

У зв'язку з необхідністю протидії російській пропаганді та з метою донесення правдивої інформації про події в Україні до японського глядача україн важливо на постійній

основі відновити роботу кореспондента суспільного телебачення Японії, а також відкрити в Токіо представництво інформаційної агенції «Укрінформ» або медіа-платформи, яка буде створена на базі Укрінформу та УТР. Не менш важливим є постійний діалог та організація зустрічей між медіаспільнотами обох країн. Відомо, що корпункти провідних японських друкованих ЗМІ розташовані в Москві, що вочевидь впливає на зміст публікацій про перебіг подій в Україні та їх об'єктивність. У зв'язку з цим було б актуально організувати серію прямих зустрічей журналістів Києва й Токіо з метою налагодження більш тісної співпраці.

Взаємодія в науково-технічній та інноваційній сферах

Розвиток українсько-японського співробітництва у науково-технічній сфері посідає важливе місце серед пріоритетів українсько-японських відносин, особливо в контексті реалізації взаємовигідних проектів та здійснення спільних досліджень науково-дослідними установами обох країн.

Незважаючи на відсутність відповідної договірно-правової бази на міжурядовому рівні, досить інтенсивно розвивається співробітництво між інститутами Національної академії наук України (НАНУ) та науково-дослідними установами, фірмами і бізнесовими структурами Японії. У контексті співробітництва України та Японії у ядерній сфері варто згадати спільну дослідницьку роботу щодо подолання наслідків аварії на АЕС «Фукусіма-1». На особливу увагу тут заслуговує започаткування взаємодії з Японією у рамках вивчення та використання українського досвіду з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, т. зв. співробітництво за лінією «Фукусіма – Чорнобиль». З урахуванням складної ситуації в Японії з подолання наслідків аварії, яке триває донині, цей новий напрям співробітництва між двома країнами став найбільш важливим та пріоритетним у двосторонніх взаєминах на найближчі роки.

Розпочата ще в 2013 р. робота фахівців НАН України в японському Інституті радіоактивності навколишнього середовища (ІРНС) над спільними дослідницькими проектами демонструє зацікавленість японської сторони у залученні науковців з України, які мають досвід чорнобильських досліджень, для вирішення проблем префектури Фукусіма і стає прикладом практичного наповнення співробітництва по лінії «Фукусіма – Чорнобиль». Слід наголосити, що вітчизняні науковці працюють у японських дослідних центрах, зокрема в галузях фізики твердих металів, генної інженерії, хімії та ін. *Водночас на державному рівні Японія та Україна працюють спільно лише з тематики Чорнобильської катастрофи, у той час як інші сфери поки що залишаються незадіяними.*

Гуманітарна співпраця

Співпраця в галузі освіти здійснюється за двома програмами уряду Японії, які надають фінансову підтримку українським студентам та викладачам, що прагнуть удосконалити знання японської мови та вивчати досвід Японії у певній галузі.

Вивчається питання щодо запровадження спільної експериментальної навчальної програми з підготовки технічних фахівців на базі існуючого Українсько-Японського центру КПП ім. Ігоря Сікорського. У цьому аспекті можна скористатися досвідом *Polish-Japanese Academy of Information Technology* (м. Варшава, Польща), яка за більше ніж двадцятирічну освітню історію перетворилася на топовий вищий навчальний заклад у системі польської освіти. Наявність високого освітнього рейтингу сприяє працевлаштуванню випускників цієї Академії у японські компанії, котрі працюють на польському ринку.

Україна стала однією з перших країн, яка запропонувала Японії гуманітарну, експертну, консультативну та технічну допомогу у подоланні наслідків аварії на АЕС «Фукусіма-1». Протягом останніх років понад 15 японських делегацій (урядових, неурядових, науково-експертних, а також представників ЗМІ Японії) відвідали Україну з метою вивчення українського досвіду з подолання наслідків Чорнобильської аварії. Наразі *збільшенню міжлюдських контактів заважає асиметричний візовий режим та відсутність прямого авіасполучення*. Нині громадяни Японії можуть перебувати в Україні протягом 90 днів без візи, тоді як українські громадяни мають її отримувати заздалегідь у консульстві Японії.

Нещодавно японською стороною визначено заходи зі спрощення візових вимог для короткотермінового перебування для громадян України (власників звичайних закордонних паспортів), які набудуть чинності з 1 січня 2018 р. Очікується поліпшення умов для туристів, підприємців, збільшення числа громадян, які повторно відвідують Японію.

РОЗДІЛ 3. ВІДНОСИНИ З РЕСПУБЛІКОЮ КОРЕЯ

Республіка Корея (далі – *РК, Південна Корея*) належить до країн з розвинутою економікою. Завдяки динамічному розвитку шляхом упровадження низки економічних реформ РК за доволі короткий час змогла успішно інтегруватись у глобальну економіку та перетворитися на високотехнологічну промислово розвинену країну. Відтак РК входить до четвірки країн нової індустріалізації – «азійських тигрів».

Довідково. Південна Корея за період 1980–1996 рр. збільшила свій ВВП у 9 разів – із 68 млрд дол. США до 603 млрд дол. США.

Нині розмір ВВП країни у доларовому еквіваленті посідає 11 місце у світі та складає 1,411 трлн дол. США (2016 р.). Зростання економіки два роки поспіль становить 2,8 %. Прогнозований рівень економічного розвитку РК, за оцінками Міжнародного валютного фонду, у 2018 р. становитиме 3 %.

РК посідає 6-те місце у світовому експорті товарів і послуг, 9-те – у світовій торгівлі. Золотовалютні резерви країни станом на червень 2017 р. сягають 378,4 млрд дол. США (9-те місце у світі). Згідно з низкою прогнозів, за умови збереження темпів зростання економіка РК до 2025 р. може вийти на дев'яте місце у світовому рейтингу, а за показниками доходу на душу населення – на третє.

Провідними економічними партнерами Республіки Корея є:

- КНР (Угода про вільну торгівлю (*China – South Korea Free Trade Agreement*) набула чинності у грудні 2015 р.; двосторонній товарообіг у 2016 р. становив 227 млрд дол. США);
- Японія (товарообіг за 2016 р. сягнув 70 млрд дол. США);
- США (Угода про вільну торгівлю (*Korea – U.S. Free Trade Agreement, KORUS FTA*) набула чинності у березні 2012 р.; двосторонній товарообіг у 2016 р. становив 144 млрд дол. США);
- країни АСЕАН (рамкова угода (*ASEAN – Korea Free Trade Agreement*) підписана в серпні 2006 р.);
- Європейський Союз (Угода про вільну торгівлю (була підписана в 2009 р., частково почала застосовуватись у 2011 р., офіційно ратифікована у грудні 2015 р.) з більш ніж 50 % часткою у загальному товарообігу країни).

Загальна сума інвестицій, які надійшли до РК у 2016 р., сягала 10,8 млрд дол. США. Зокрема, інвестиції з боку найбільшого інвестора Кореї – Європейського Союзу (на Нідерланди припадає 9 % інвестицій, на Німеччину – 4 %) у 2016 р. становили понад 7,5 млрд дол. США, що приблизно втричі більше, ніж за попередній рік.

У 2016 р. компанії з КНР інвестували в РК понад 2 млрд дол. США, що на 3,6 % більше порівняно з попереднім роком. Упродовж останніх трьох років китайські

інвестиції в економіку РК демонструють стаке й значне зростання: сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій з КНР перевищив позначку 10 млрд дол. США.

Пріоритетом розвитку Республіки Корея залишаються інвестиції у виробництво (майже 40 %), торгівлю (20 %), сферу послуг (15 %), інформаційні технології (15 %), транспорт (12 %) та інші сфери.

Актуальні пріоритети зовнішньої та безпекової політики РК

Чітко сформульовані цілі зовнішньої політики Республіки Корея щодо оборони та безпеки, міжнародного розвитку й торгівлі, міжнародної співпраці та дипломатії визначають принципову модель відносин, яку РК реалізує у відносинах із своїми сусідами, а також з іншими державами в рамках численних міжнародних організацій, учасником яких вона є. Серед таких міжнародних структур – Організація Об'єднаних Націй, Світова організація торгівлі (СОТ), Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, ЮНЕСКО, Організація Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Саміт країн Східної Азії, Форум «Азія – Європа» (АСЕМ), Азійський банк розвитку. РК також входить до країн «Великої двадцятки» (G20), АСЕАН + 3 (Японія, КНР, Корея), Групи 77 (G77, або «Група сімдесяти семи») та інших міжнародних і регіональних інституцій.

В офіційній резиденції Чхонваде (*Cheong Wa Dae*, «Дім із синьою черепицею») 25 жовтня 2017 р. Президент Південної Кореї Мун Чже Ін уперше в історії південнокорейської дипломатії одночасно передав вірчі грамоти новим главам корейських дипломатичних місій у США, КНР, Японії та РФ. За оцінками експертів, це є свідченням важливості цих чотирьох держав у новій зовнішньополітичній стратегії РК.

Довідково. 9 травня 2017 р. після перемоги на дострокових виборах глави держави дванадцятим президентом Південної Кореї став Мун Чже Ін. Ця перемога сприяла завершенню політичної кризи, яка тривала кілька місяців, і відстороненню від влади шляхом імпичменту президента Пак Кин Хе (увійшла в історію як перша жінка-президент РК і перший високопосадовець, кому було оголошено імпичмент). Передвиборча програма Мун Чже Іна як кандидата від Демократичної партії Тобуро містила більш поміркований політичний курс щодо КНДР (його батько був біженцем із Північної Кореї), реформи великих південнокорейських фінансово-промислових груп (чеболей), передбачала більшу самостійність у взаємодії із США, забезпечення сталого економічного зростання та боротьбу з корупцією. Мун Чже Ін уже боровся за посаду президента в 2012 р. з Пак Кин Хе і тоді програв їй, набравши 48 % голосів виборців.

Зовнішня політика президента Мун Чже Іна характеризується прагненням досягти того, щоб РК відіграла більшу роль у світі. Ключові завдання сформульовано у його передвиборчій програмі, де зроблено акцент на таких пріоритетах:

- подальший розвиток південнокорейсько-американського безпекового союзу та забезпечення стійких взаємовідносин між сторонами;
- покращення відносин із КНР, які загострилися на тлі розміщення американської системи протиракетної оборони (THAAD) у Південній Кореї з огляду на ядерну програму КНДР. Китай вважає американську систему ПРО загрозою для себе, що підриває його стратегічні інтереси;
- досягнення прогресу у вирішенні проблеми північнокорейської ядерної програми та забезпечення миру на Корейському півострові шляхом реалізації відкритої політики щодо Північної Кореї;
- поживавлення розвитку «соціальної економіки» країни в рамках оголошеної п'ятирічної дорожньої карти створення робочих місць.

Міністерство закордонних справ Південної Кореї ставить за мету і надалі здійснювати політику, спрямовану на розвиток РК як «розвиненої і глобально престижної країни». Основною політико-безпековою проблемою для зовнішньої політики Республіки Кореї є міжкорейські відносини і ядерна програма КНДР.

Політичні відносини між Україною та Республікою Корея

Двостороння співпраця між Південною Кореєю та Україною триває понад 25 років, відтоді, як 10 лютого 1992 р. між обома країнами були встановлені дипломатичні відносини, що характеризуються високою динамікою.

За цей час до Сеулу відбулися: два державні (1996, 2006) та один робочий (2012) візити чинних президентів України; візит глави Уряду України (2009); три візити Голови Верховної Ради України (1995, 2000, 2010); три візити міністрів українського зовнішньополітичного відомства (1995, 2004, 2015). Навзаєм відбулися три візити високого рівня парламентських делегацій Республіки Корея до Києва (2000, 2006, 2013); два візити голови уряду РК (2005, 2011) та низка інших, не менш важливих, візитів.

Проте візитів глави Південної Кореї в Україну за всі 25 років взаємовідносин між країнами ще не було. Поновлення запрошення та організація такого візиту на вищому рівні, безумовно, сприятиме поживленню двосторонніх відносин.

На думку Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Корея в Україні пана Лі Янг-гу, яку він висловив у промові 10 лютого 2017 р. на урочистому прийомі з нагоди 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та РК, нашим країнам слід дотримуватися трьох принципів: орієнтованість на цінності, на глобальність і на майбутнє. «Орієнтованість на цінності – це спільне процвітання, інтеграція та миротворчість. Орієнтованість на глобальність, яка будуватиметься на двосторонньому співробітництві, буде в подальшому розширюватися на Євразійському континенті, і далі – на глобальному рівні. Орієнтованість на майбутнє означає, що обидві сторони повинні співпрацювати на основі майбутніх глобальних тенденцій – ресурси продовольства, енергетики та води, зміна клімату та четверта індустріальна революція на основі розвитку науки та технологій», – наголосив посол.

Інститутції високого рівня із двостороннього співробітництва

Важливим механізмом двостороннього торговельно-економічного співробітництва є діяльність Міжурядової українсько-корейської комісії з питань торговельно-економічного співробітництва (далі – *Комісія*), створеної в 2008 р.

З жовтня 2016 р. у Києві відбулося Третє засідання Комісії, за підсумками якого досягнуто домовленостей щодо активізації двостороннього співробітництва у промисловості, сільському господарстві, відновлювальній та атомній енергетиці, транспорті й розвитку інфраструктури, охороні здоров'я, фінансів і туризму.

Крім цього, було створено низку інституційних механізмів, що відіграють важливу роль у поглибленні двосторонніх відносин, а саме:

- Спільний українсько-корейський комітет з науково-технічного співробітництва;
- Спільну українсько-корейську комісію зі співробітництва у сфері оборонної промисловості та матеріально-технічного забезпечення;
- Спільний комітет з питань співробітництва у використанні космічного простору в мирних цілях.

Досягнуто високого рівня співробітництва між законодавчими органами обох держав: Верховною Радою України та Національною Асамблеєю Республіки Корея.

Зокрема, 26.02.2015 р. створено Депутатську групу Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з Республікою Корея (нараховує 20 осіб). У парламенті РК діє парламентська група дружби «Корея – Україна».

Налагоджено механізм політичних консультацій між зовнішньополітичними відомствами двох держав.

Торгово-економічне співробітництво

Республіка Корея посідає п'яте місце серед торговельних партнерів України в Азійсько-Тихоокеанському регіоні після Китаю (річний товарообіг – 6,5 млрд дол. США), Індії (майже 2,4 млрд дол. США), Індонезії (2,11 млрд дол. США) та Японії (736 млн дол. США).

У 2016 р. товарообіг між Україною та Республікою Корея виріс на 2,6 % і становив 668,89 млн дол. США. Український експорт сягнув 413,7 млн дол. США (зростання на 4,6 %), імпорт із РК – 255,28 млн дол. США (зменшення на 0,4 %). При цьому варто звернути увагу на позитивне сальдо у двосторонній торгівлі, яке становило 158,42 млн дол. США.

Український експорт до Південної Кореї в 2016 р. був сформований майже наполовину за рахунок постачання зернових культур, зокрема кукурудзи та пшениці (РК займає 7-е місце у світі за імпортом зернових культур. У структурі імпорту РК біля 60 % припадає на кукурудзу, 25 % – на пшеницю та майже 15 % – ячмінь, рис та інші зернові).

На сьогоднішній день, за словами південнокорейського посла, найбільш перспективними сегментами для збільшення експорту української аграрної продукції на ринок РК, окрім зернових, є соняшникова олія, органічні продукти та інша продукція без ГМО, а також постачання м'яса – свинини та яловичини.

Майже третину поставок з України склали продукція чорних металів та вироби з них. Іншими статтями українського експорту були: деревина та вироби з неї, недорогі метали, тютюн. Основними товарами, що вже традиційно імпортуються з Республіки Корея, були: автомобілі легкові, прилади та машини, пластмаси та полімерні матеріали, фармацевтична продукція.

Слід наголосити, що в 2016 р. при Посольстві Кореї в Україні створено робочу групу з формування ширококомасштабної програми – Генерального плану економічного співробітництва Україна – Республіка Корея. З українського боку до складу робочої групи увійшли представники владних інституцій, науки, освіти, бізнесу та секторальних асоціацій. У рамках цієї діяльності вже було представлено «Білу книгу з економічного співробітництва між Україною та Республікою Корея» (2016) та «Майстер-план економічного співробітництва між Україною та Кореєю» (2017).

Також уже відбулося п'ять українсько-корейських економічних форумів, які проводяться по чергово в столицях обох держав (4 та 5-й проходили в 2017 р. відповідно в Сеулі та в Києві) за підтримки Посольства Республіки Корея в Україні, Корейського агентства зі сприяння торгівлі та інвестиціям (*KOTRA*), Корейської міжнародної асоціації торгівлі (*KITA*), Посольства України в Республіці Корея, Торгово-промислової палати України та інших заінтересованих сторін, зусилля яких спрямовані на реалізацію успішного співробітництва України та Республіки Корея.

Євразійська ініціатива Республіки Корея

У жовтні 2013 р. в Сеулі тодішнім президентом РК в рамках міжнародного форуму було оголошено про започаткування «Євразійської ініціативи» з метою створення мирного співтовариства на основі економічного співробітництва і спільних інновацій.

Це відбулося через місяць після того, як ініціативу «Один пояс, один шлях» проголосив голова КНР Сі Цзіньпін.

«Євразійська ініціатива» розглядалась у трьох вимірах.

Перший вимір «Сполученість» передбачав багатосторонню економічну співпрацю на теренах Євразії, в рамках цієї діяльності має постати транс'євразійський коридор, який би включав магістральні газопроводи, логістичну, транспортну та енергетичну мережу.

Другий вимір «Творчість» указував на те, що Азія як світовий майданчик економічного зростання також потребує переосмислення з точки зору формування «креативної економіки» та використання нових підходів на основі поєднання науки, нових технологій, ІКТ та широкого застосування інновацій.

Третій вимір «Мир і побудова довіри» мав за мету покращити ситуацію у сфері безпеки на Корейському півострові, зробити спробу вирішення проблеми з Північною Кореєю, яка серйозно перешкоджає веденню торгівлі та інвестицій, шляхом більшого залучення цієї країни до багатосторонньої економічної співпраці, що, на думку ініціаторів, могло слугувати поштовхом до змін у КНДР.

«Євразійська ініціатива» була підтримана Євросоюзом у вересні 2015 р.

Україна перебуває на перехресті транс'європейської транспортної логістики і має хороші передумови для того, щоб стати частиною коридору для постачання товарів з країн ЄС до азійських країн і, зокрема, держав Північно-Східної Азії. Досягнення амбітних результатів у рамках цієї сфери вимагає об'єднання зусиль усіх учасників процесу. Відповідно, залучення країн-партнерів на всіх можливих рівнях є надзвичайно важливим.

Процес реалізації китайської ініціативи «Один пояс, один шлях», яка має схвальну підтримку з боку керівництва РК, набирає обертів з чітким наголосом на необхідності збільшення обсягів торгівлі між європейськими країнами та державами Північно-Східної Азії. Свідченням цього є відкриття 27 жовтня 2017 р. нового маршруту залізничних вантажних перевезень «Порт Далянь (провінція Ляонін) – Братислава (Словаччина)» через Україну (Чоп). Поїзд, що вперше вирушив за цим маршрутом, перевозив 41 контейнер з товарами електронної, машинобудівної та легкої промисловості, котрі були вироблені в КНР та Південній Кореї, для якої порт Далянь є вигідною точкою перевалки. Регулярними рейси за цим маршрутом стануть із січня 2018 р.

Інвестиції

Корейські компанії продовжують розглядати Україну як один із можливих майданчиків для інвестицій. За висловленням колишнього Прем'єр-міністра Південної Кореї Чон Ун Чхана (перебував на посаді в 2009–2010 рр.) під час П'ятого економічного форуму Україна–Корея (липень 2017 р.), «Україна розташована в стратегічно важливому регіоні Євразії і має багаті природні ресурси. Республіка Корея вважається для України перспективним партнером з економічного співробітництва. Аналогічним чином Корея також є хорошим стратегічним партнером України у сфері інфраструктури, традиційної та альтернативної енергетики, фінансів, сільського господарства, будівництва, інформаційно-комунікаційних технологій та інших сфер».

Перспективними сферами для вкладення корейських інвестицій українські посадовці вважають такі: агропромисловий, житлово-комунальний, машинобудівельний комплекси; фінансовий сектор; енергетику (у т. ч. відновлювальну); транспортну інфраструктуру (упровадження технологій *Smart City*); спільне виробництво високошвидкісних транспортних засобів; медичну галузь та інформаційні технології (розвиток цифрового суспільства, залучення південнокорейського досвіду й інвестицій з метою розвитку телекомунікаційного сектору в Україні – 4G).

За даними Держстату України, станом на липень 2017 р. загальний обсяг прямих корейських інвестицій в економіку України був на рівні 198,7 млн дол. США, що становить 0,5 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ), залучених в українську економіку. Переважним чином інвестиції надійшли у промисловість (більше 90 %). За даними МЗС Кореї, станом на 2016 р. інвестиції в українську економіку становлять 358 млн дол. США.

На сьогодні в нашій країні працюють 28 підприємств із корейським капіталом, у т. ч. найбільші корейські компанії – *Samsung Electronics*, *LG Electronics*, *POSCO Daewoo* та *Hyundai Corporation*. До роботи залучаються вітчизняні спеціалісти. Наприклад, у центрі досліджень і розробок *Samsung Research and Development Institute Ukraine* працює понад 1 000 висококваліфікованих українських фахівців у галузі ІТ. Центр здійснює розробки у сфері технологій розпізнавання, мультимедійного контенту, інформаційної безпеки, штучного інтелекту тощо.

Десять швидкісних електропоїздів *Hyundai Rotem* курсують між головними містами України, а сама корпорація *Hyundai* виношує плани щодо створення виробничих потужностей з випуску швидкісних електропоїздів і локомотивів на українських теренах. Це може забезпечити комплексне вирішення питання щодо модернізації міського електротранспорту та супутньої інфраструктури з частковою локалізацією виробництва і наданням повного технічного обслуговування.

POSCO Daewoo є одним із головних гравців на ринку експорту українського зерна в країни Азії та Близького Сходу та натхненником реалізації проекту з модернізації парку сільськогосподарської техніки в Україні для малих і середніх фермерських господарств та будівництва зернового терміналу в морському порту «Чорноморськ». Крім того, корпорація *Daewoo International* заявила про намір інвестувати кошти в спорудження елеваторів в українських портах.

ТОВ «Хюндай Мотор Україна» – філійний дистриб'ютор відомої корейської фірми *Hyundai Motor Company* – успішно співпрацює з численними українськими автодилерами.

Довідково. Досвід країн Вишеградської групи (В4), особливо Польщі, у налагодженні співпраці з Республікою Корея і залученні прямих корейських інвестицій в економіку, є для України повчальним. В основі польсько-корейського стратегічного партнерства лежить міцне економічне підґрунтя. Відносини Польщі з Республікою Корея регулюються Планом дій щодо реалізації Польсько-корейського стратегічного партнерства на період 2017–2020 рр., який було оновлено вдруге у жовтні 2016 р. Цього ж року було зафіксовано двосторонній товарообіг на рівні 3,5 млрд дол. США. При цьому польський експорт на ринок РК збільшився на 16 % і становив 500 млн дол. США. Загальний обсяг прямих інвестицій з РК в економіку Польщі станом на 2015 р. сягав 833,9 млн євро. Здебільшого вони представлені в ІТ-сфері, електроніці, автомобільному секторі і сприяли створенню тисяч робочих місць. Серед корейських компаній, які прийшли на польський ринок у 2016 р. та інвестували понад 315 млн євро, слід зазначити будівництво заводу фірми *LG Chem*, розташованого поблизу м. Вроцлава (завод із виробництва акумуляторів для електромобілів, одна з перших корейських інвестицій у ЄС у цій сфері). Щороку все більше польських товарів з'являються на ринку РК: пиво, кришталь, косметика й ін.

Українські прямі інвестиції в економіку Республіки Корея на сьогодні відсутні.

Водночас варто наголосити на тому, що Україна та Південна Корея мають добре розвинену договірно-правову базу, яка регламентує всі ключові питання економічної співпраці країн. Зокрема, можна назвати торговельну угоду (1995 р., набула чинності в 1997 р., зі змінами та доповненнями у вигляді листів 2008 р.); угоду про взаємний захист інвестицій і запобігання подвійного оподаткування (1996 р., набула чинності в 1997 р.) та угоду про попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи та капітал (1999 р., набула чинності в 2002 р.).

Ураховуючи те, що і Україна, і Республіка Корея сповідують принципи вільної торгівлі, що між Україною та Європейським Союзом діє режим вільної торгівлі, нині

доцільно розпочати переговорний процес про укладання між Україною та РК угоди про вільну торгівлю.

Доцільно також у межах проектів технічної допомоги розпочати системний обмін досвідом між Республікою Корея та Україною щодо діяльності експортно-кредитних агентств, створення вільних економічних зон, реалізації проектів у рамках створення індустріальних парків в Україні

Співпраця у сфері сільського господарства

Україна має значний потенціал експорту зернових, що зумовляє її перспективи на південнокорейському ринку. Існує обопільна зацікавленість у співпраці в аграрній сфері. Україна планує збільшити обсяги постачання сільськогосподарської продукції до Південної Кореї. Натомість РК прагне збільшити обсяг власних інвестицій до аграрного сектору України (вирощування сільськогосподарських культур, наприклад, особливих елітних сортів цибулі, яка буде експортуватися в Європейський Союз; імпорт українського м'яса, виробництво молока та інші напрями) шляхом упровадження спільних інвестиційних проектів з українськими сільськогосподарськими підприємствами.

Очевидно, що ще одним перспективним напрямком співпраці двох країн може стати розвиток сучасного тепличного господарства в Україні з огляду на значний практичний досвід РК у цій сфері.

Нині товарообіг України та Кореї саме в галузі сільгосппродукції складає значну частку від загального. Лише за 2016 р. товарообіг аграрної продукції між нашими країнами склав майже 283 млн дол. США, з яких експорт продукції українських виробників до РК становив 278 млн дол. США. Корейські інвестори готові вирощувати в Україні зернові для подальшого експорту до РК та на інші ринки. Подібний проект уже реалізується у Полтавській та Черкаській областях.

Науково-технічне співробітництво

Очевидно, існує потреба у проведенні чергового засідання Спільного українсько-корейського комітету з науково-технічного співробітництва. Сторони висловлюють обопільну заінтересованість у продовженні науково-технічного співробітництва та необхідність активізації співпраці у таких пріоритетних для обох країн напрямках, як мирне освоєння космосу, енергозберігаючі та інформаційно-комунікаційні технології.

Довідково. У грудні 2012 р. відбулося Четверте засідання Спільного українсько-корейського комітету з науково-технічного співробітництва. У ході засідання сторони визначили пріоритетні напрями співпраці на 2014–2016 рр. у сферах біо- і нанотехнологій, інформаційних та комунікативних технологій, фізики високих енергій, фізики елементарних частинок.

Співпраця з науковими установами й організаціями Республіки Корея є одним із пріоритетних напрямів міжнародного науково-технічного співробітництва сторін.

Існуюче договірно-правове підґрунтя створює належні можливості для активізації *співробітництва в космічній галузі*. На сьогодні укладено Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Корея про співробітництво у використанні космічного простору в мирних цілях, Угоду між Державним космічним агентством України та Міністерством освіти, науки і технологій Республіки Корея про створення Спільного

українсько-корейського комітету з питань співробітництва у використанні космічного простору в мирних цілях.

Серед здобутків у цьому напрямі слід зазначити запуск у 2006 р. корейською стороною багатоцільового супутника «*Koreasat-5*» за допомогою української ракети-носія у рамках проекту «Морський старт». У 2013 р. було успішно здійснено перший запуск корейського супутника дистанційного зондування Землі *KOMPSAT-5* («*Arirang-5*») за допомогою української ракети-носія «Дніпро». Також було здійснено ще два запуски супутників: 21 листопада 2013 р. – науково-технологічного супутника *STSAT-3* та 26 березня 2015 р. – супутника *KOMPSAT-3A*.

Завдяки космічній програмі Республіки Корея українські профільні підприємства та наукові установи цієї сфери, зважаючи на їхній багаторічний досвід із розроблення космічних технологій та наявні здобутки, можуть одержати нові можливості щодо кооперації та участі в цій програмі, що неодмінно сприятиме налагодженню професійного діалогу між експертами обох країн.

Корейська сторона відзначає високий рівень розвитку космічних технологій в Україні, плідну співпрацю з КБ «Південне» та ДП «Південмаш» з Корейським інститутом аерокосмічних досліджень (*KARI*).

Освітня та гуманітарна сфери

Великі можливості існують для розширення двосторонньої співпраці у сферах культури, освіти й туризму.

На сьогодні значна кількість українських і південнокорейських вищих навчальних закладів плідно співпрацюють, активізують студентські та наукові обміни. У провідному вищому навчальному закладі Республіки Корея – Університеті іноземних досліджень «Ханкук» 2009 р. було відкрито першу та єдину в країні кафедру українських досліджень у рамках Центрально- та Східноєвропейських студій цього ВНЗ, де близько 80 корейських студентів вивчають українську мову, історію, культуру, звичаї. У низці українських ВНЗ вивчається корейська мова, традиції цієї країни. Щороку кращі студенти й аспіранти проходять шестимісячне або річне мовне стажування в університетах Кореї, з якими українські вищі навчальні заклади мають відповідні угоди про наукову співпрацю та обмін студентами, зміцнюють партнерські зв'язки в галузі програм академічних обмінів.

Довідково. Нині близько 1 000 українських студентів та учнів вивчають корейську мову в 10 вищих навчальних закладах і освітніх установах, у т. ч. в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Київському національному лінгвістичному університеті, Київській гімназії східних мов.

У рамках розширення гуманітарних, освітніх, наукових зв'язків з Україною, а також з нагоди 25-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Корея та 80-річчя з початку еміграції етнічних корейців («корьо») до України 17 березня 2017 р. на столичному Хрещатику було відкрито Корейський освітній центр (далі – *Центр*). Це перший Центр такого рівня в Україні та шостий – у Європі.

Створення Центру відбулося за сприяння Уряду Республіки Корея та Міністерства освіти РК. Це установа, на яку покладено відповідальну місію, що передбачає: просування корейської мови та культури; популяризацію корейських традицій серед українців; розбудову контактів та співробітництва між корейськими та українськими освітніми установами; поглиблення наукової співпраці між країнами; організацію різноманітних заходів і програм; проведення спільних семінарів, конференцій, культурних проектів,

мовних курсів різнорівневих програм; ознайомлення з культурним життям країни, у т. ч. здійснення культурно-освітніх обмінів. Крім цього, діяльність Центру присвячена тому, чим живе сучасна Корея: її досягненням у сфері інноваційних технологій, промисловості, сільському господарству, суспільному розвитку.

До співпраці в галузі освіти в рамках українсько-південнокорейських взаємовідносин долучилися й провідні вищі навчальні заклади. Так, у липні 2017 було започатковано Українсько-корейський центр освіти, науки та інновацій на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

У Київському національному лінгвістичному університеті 11 вересня 2017 р. відбулось урочисте відкриття Центру корезнавства, кафедри корейської філології та корейського ІТ-центру на факультеті сходознавства. Цей ВНЗ України був першою освітньою установою, де в 1995 р. було розпочато підготовку філологів-перекладачів корейської мови.

10 жовтня 2017 р. в Інституті філології КНУ імені Тараса Шевченка відбулася Міжнародна конференція «Корезнавство в Україні: сучасність і перспективи», присвячена 20-й річниці створення спеціальності «Корейська мова і література» в цьому провідному вищому навчальному закладі.

Слід зауважити, що сторонами розробляється нова Угода про співпрацю між Україною та Південною Кореєю у галузі освіти та плануються шляхи розширення співробітництва між країнами в науково-технічній сфері.

Значна кількість корейських наукових установ зацікавлена у вивченні України, здійснюючи різноманітні дослідження. У цьому контексті набуває актуальності проведення спільних досліджень з корейськими науковцями.

Важливим аспектом гуманітарного характеру є питання, пов'язані з етнічними корейцями, які проживають на території України. Біля 30 тис. громадян України мають корейське походження, що свідчить про культурні та історичні зв'язки між нашими країнами. В Україні створені відповідні інституції, що опікуються проблемами цих громадян. Зокрема, успішно функціонує Спеціальний комітет з питань етнічних корейців, до складу якого, окрім співробітників міністерств і відомств України, входять представники Посольства Республіки Корея в Україні, Асоціації корейців України, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародної організації міграції. Із серпня 2010 р. Представництво МОМ в Україні реалізує проект «Економічна і соціальна інтеграція етнічних корейців в Україні».

Корейська громада в Україні заснувала в Києві Корейський культурний центр, у складі якого діють Корейський діловий клуб, Корейський молодіжний центр. Тут же здійснюється видання журналу «Мугунхва» (у перекладі з корейської – «вічно квітуча троянда»). Корейські регіональні організації працюють в інших містах України (Харкові, Дніпрі, Херсоні, Миколаєві, Запоріжжі, АР Крим), переважно в місцях компактного проживання населення корейського походження.

Уряд Республіки Корея активно підтримує та надає технічну допомогу корейській меншині України, у т. ч. шляхом підтримки проектів у сфері сільського господарства.

Кроки, які вже здійснені українською стороною, позитивно сприймаються як владою, так і суспільством Республіки Корея.

Медіапартнерство

У лютому 2017 р. в українській мережі відбувся запуск корейського телеканалу *KBS World* в пакеті одного з провайдерів сервісу інтерактивного телебачення. Важливо відзначити зацікавленість і готовність обох сторін у розвитку українсько-південнокорейського співробітництва в усіх медіасферах: від спільного виробництва кіно- й телевізійного контенту до дистрибуції.

Довідково. *KBS World* – найбільший цілодобовий південнокорейський телевізійний канал, що належить телерадіомовній корпорації *KBS*. Штаб-квартира *KBS World* розташована в м. Сеулі. Інфраструктура каналу включає 18 регіональних та 11 закордонних бюро, також 8 дочірніх компаній, таких як *KBS Media*, котра керує локальним і міжнародним маркетингом усього контенту *KBS*. Наразі телеканал доступний 24 години на добу 7 днів на тиждень у 60 млн домогосподарств більш ніж у 100 країнах світу.

У 2016 р. було проведено низку важливих культурних заходів, зокрема концерт сучасної корейської поп-музики, який зібрав величезну кількість поціновувачів. Восени цього ж року вперше на галузевому заході «*Kyiv Media Week*» були представлені корейські медіакомпанії. Українська делегація відвідала Корею, де познайомила з виробниками контенту. Завдяки таким крокам український телеглядач відкриває для себе Південну Корею та корейську культуру.

Починається співробітництво в кіноіндустрії – це виробництво кінопродукції та анімаційних фільмів із подальшим їх розповсюдженням. Підписаний у вересні 2107 р. в рамках щорічного Міжнародного медіафоруму «*Kyiv Media Week*» Меморандум про співпрацю в анімаційній індустрії між профільними інституціями України та Республіки Корея передбачає налагодження тісної співпраці у сфері анімації, спільне виробництво високоякісних фільмів, обмін новітніми технологіями у цій галузі, обмін даними для телевізійної та кіно- й театральної дистрибуції, створення спільних навчальних та обмінних програм з підготовки фахівців анімаційної сфери для студентів у межах державних та недержавних профільних ВНЗ.

Одним із аспектів гуманітарної співпраці України та РК є співробітництво у галузі фізичної культури й спорту. Зокрема, корейська сторона приділяє значну увагу питанню підготовки молодих спортсменів віком 11–15 років із зимових видів спорту, у т. ч. з України в рамках реалізації щорічної десятиденної (січень–лютий) «Програми Мрії», яка була започаткована в 2004 р. у південнокорейському місті Пхьончхані, що розташоване менш ніж у ста кілометрах від північнокорейського кордону. Саме тут з 9 до 25 лютого 2018 р. проходять ХХІІІ Зимові Олімпійські ігри. У лютому 2107 р. Україна офіційно підтвердила свою участь у цій Зимовій Олімпіаді. Очікується, що 40 спортсменів зможуть представити Україну на іграх 2018 р. в 9–11 зимових видах спорту.

Слід наголосити на важливості підписання угоди про співпрацю між Інформаційним агентством «Йонхп» Республіки Корея (*Yonhap News*) та Українським національним інформаційним агентством «Укрінформ», що дозволить отримувати напряму інформацію з України та з Республіки Корея. Найбільш принциповими питаннями є правильне розуміння і відповідне висвітлення корейськими журналістами, політичними діячами, представниками аналітичних структур подій в Україні.

Візова політика

У травні 2012 р. у м. Сеулі відбулися перші українсько-корейські консультації з консульсько-правових питань. Було обговорено перспективи розширення договірно-правової бази у консульській сфері.

У червні 2013 р. розроблено та схвалено проект Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Корея про звільнення від оформлення віз громадян, які користуються дипломатичними, службовими та спеціальними паспортами. 23 вересня 2013 р. цей документ було підписано міністрами закордонних справ України та Республіки Корея у рамках 68-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН.

7 грудня 2016 р. в МЗС України відбулися українсько-корейські консульські консультації на рівні керівників консульських служб України та РК. Під час переговорів сторони обговорили актуальний стан двосторонньої взаємодії у зазначеній сфері, комплекс міграційно-візової проблематики, напрями спільних дій щодо захисту прав і свобод громадян обох країн.

Цю роботу слід продовжити з метою запровадження безвізового в'їзду громадян України в Республіку Корея. Адже громадяни Кореї з 2006 р. мають змогу перебувати на території України впродовж 90 днів без візи. Корейські дипломати, які працюють в Україні, також підтримують скасування віз для громадян України, адже це шлях до полегшення міжлюдських контактів, спрощення співпраці на рівні бізнесу та підприємців, а також активізації туристичних поїздок.

Україна заінтересована у встановленні *прямого повітряного сполучення* між Києвом та Сеулом, що потенційно сприятиме як активізації співпраці в економічній сфері, так і розвитку туризму. Серед поточних чинників, що сприяють реалізації цього питання, є наявна угода між сторонами про повітряне сполучення (підписана 1996 р., набула чинності у березні 2003 р.). Очевидною перешкодою все ще залишається недостатній пасажиропотік на цьому напрямку.

РОЗДІЛ 4. ВІДНОСИНИ З КНДР ТА РАКЕТНО-ЯДЕРНА ПРОБЛЕМА

Відносини між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою (далі – *КНДР, Північна Корея*) мають свої особливості. Зокрема, між обома державами в січні 1992 р. було встановлено дипломатичні відносини (у Києві підписано Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і КНДР), які на сьогодні перебувають у статусі мінімізованих (посли сторін не акредитовані, відсутні дипломатичні представництва як однієї, так і другої сторони, об'єктивно згорнуті будь-які політичні, економічні, гуманітарні відносини).

У червні 1994 р. було підписано міжурядову Угоду про створення Комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва (набрала чинності 23 січня 1995 р.). Слід зауважити, що з часів СРСР діяла угода (від 22 січня 1986 р.) з КНДР щодо взаємних поїздок громадян, яка була чинною для України у порядку правонаступництва. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 2016 р. № 481 (*див.* : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/481-2016-%D0%BF>) дію цієї угоди було припинено (дата припинення угоди – 10 жовтня 2016 р.). Відтак північнокорейську сторону відповідними дипломатичними каналами було повідомлено про це.

Основною причиною такого рішення став той факт, що режим КНДР не визнає суверенітет і територіальну цілісність України, оскільки керівництво Північної Кореї підтримало незаконну окупацію території АР Крим Російською Федерацією (голосування представників КНДР під час засідання Генеральної Асамблеї ООН на підтримку України та відповідна заява, зроблена представником МЗС КНДР наприкінці 2014 р.). З огляду на конфронтаційну політику КНДР та фактичну відсутність двосторонніх політичних контактів, рішення української сторони є цілком доречним.

Разом з тим, залишається низка чинних угод (міждержавних та міжвідомчих), включно з угодами у правовій сфері, та здійснюється певна господарська діяльність окремих суб'єктів, яка не заборонена резолюціями Ради Безпеки ООН.

Суттєвим регіональним подразником та загрозою безпеці в регіоні Північно-Східної Азії продовжує залишатися режим КНДР. Головне, що дестабілізує безпекову ситуацію в регіоні та позначається на інтересах Республіки Корея, КНР, Японії та інших країн регіону, – це активність Північної Кореї у ракетно-ядерній сфері (створення ядерної зброї та шляхів і засобів її доставки, регулярні випробування ракет, намагання обзавестись власним ядерним арсеналом), що є джерелом загроз для безпеки та стабільності не лише в регіоні, а й у всьому світі. Ядерна проблема Корейського півострова є, безумовно, одним із найгостріших питань глобального масштабу.

Позиція України та однозначна оцінка дій, які КНДР демонструвала і вчинила останнім часом врозріз із нормами міжнародного права й резолюцій Ради Безпеки ООН, залишається незмінною.

Ситуація на Корейському півострові та її вплив на взаємовідносини країн Північно-Східної Азії з КНДР

Відносини Республіки Корея та США

Стратегічний альянс зі Сполученими Штатами є і залишатиметься наріжним каменем політики безпеки Південної Кореї, як це передбачено угодою про взаємну оборону між США і РК (1953 р.). Водночас більш відкрита політика щодо КНДР та прихильність до ідеї мирного діалогу з Північною Кореєю, яку сповідує чинний президент РК, кардинально відрізняється від позиції нинішньої адміністрації Білого дому, яка наголошує на завершенні політики «стратегічної витримки» щодо режиму КНДР. Саме така позиція президента РК може дещо вплинути на відносини сторін та ускладнити їх. Разом з тим, Мун Чже Ін називає політику своєї попередниці щодо КНДР не інакше, як фіаско, звинувачуючи її у суттєвому послабленні міжнародних позицій РК та втраті ініціативи та власної безпекової позиції у відносинах зі Сполученими Штатами. Також він критикує американську сторону, яка в травні 2017 р., за тиждень до президентських виборів у РК, домовилася з попередньою владою і розпочала розгортання у Південній Кореї американського Протиракетного комплексу рухомого наземного базування для висотного позаатмосферного перехоплення ракет середньої дальності (*Terminal High Altitude Area Defense, THAAD*). Це рішення викликало численні протести всередині країни та особливо жорстку позицію з цього питання з боку КНР.

Не менш складним питанням залишається дискусія, яка триває з 2012 р. та стосується обговорення розподілу подальших витрат на безпеку з огляду на чинну угоду (1989 р.) головного союзника США поза блоком НАТО (*Major Non-NATO Ally*), постачання сучасного оборонного озброєння в рамках цього статусу та прискорення передачі військового оперативного контролю (*Wartime operational control, OPCON*) над південнокорейськими військовими від США до РК. Саме ці питання перебували у фокусі уваги під час 49-го засідання Комітету з питань безпеки сторін (*Security Committee Meeting*), яке відбулося 28 жовтня 2017 р. в м. Сеулі.

Ще одним дискусійним питанням залишається можливий вихід США з угоди з РК про вільну торгівлю, про що неодноразово висловлювався президент Д. Трамп.

Вищезазначені обставини можуть спровокувати суттєве ускладнення діалогу між Сеулом та Вашингтоном і призвести до певного коригування зовнішньополітичного курсу Південної Кореї.

7 листопада 2017 р. президент США Дональд Трамп прибув до Сеула з Токіо, де заявив, що Японія зможе збивати ракети Пхеньяна, застосовуючи придбане американське обладнання (див. : <http://www.bbc.com/ukrainian/news-41882976>). Попри те, що президент США перебував у Південній Кореї лише 24 години, це була найбільш символічна зупинка в його азійському турне. Перед поїздкою до Південної Кореї Д. Трамп написав у *Twitter* про «величезне військове та енергетичне замовлення» з Японії, а також похвалив президента Мун Чже Іна, хоча раніше звинувачував його уряд у спробах «заспокоїти КНДР».

З американського боку цей візит покликаний зміцнити військовий альянс, який давно охороняє Південну Корею, чергова спроба наголосити, що сила в єдності. Водночас це певний сигнал, який президенти США та Південної Кореї надіслали північнокорейському лідеру Кім Чен Іну. Під час візиту до Сеула американський президент попередив, що готовий використати весь спектр військової сили США, щоб зупинити будь-яку атаку, втім він також закликав Пхеньян «укласти угоду».

У Сеулі та інших містах РК відбулися протести проти візиту Д. Трампа, однак були й зібрання на честь його приїзду.

Уже через тиждень після візиту Д. Трампа голова правлячої партії Південної Кореї Чу Мі-е заявив, що президент США Д. Трамп не повинен розпочинати військові дії проти КНДР без згоди Південної Кореї: «Президент Трамп часто підкреслює, що виклав усі варіанти на стіл. Ми хочемо переконатися, що варіанту війни на столі немає. За жодних обставин США не повинні застосовувати військовий варіант без згоди Сеула. Ми повинні шукати мирне вирішення цього питання в будь-який доступний для нас спосіб».

Зауваження південнокорейського посадовця підкреслює занепокоєння Сеула тим, що необачні дії з боку США можуть спровокувати напад КНДР на своїх сусідів.

У свою чергу, Росія та Китай пропонували варіант, за якого США та Південна Корея мали б припинити військові навчання в обмін на припинення КНДР своїх збройних програм. Втім, Пхеньян, найбільш імовірно, не зацікавлений у переговорах, поки не зробить ракету, яка зможе вразити материкову частину США.

Політика РК стосовно КНР

Існують очікування щодо зміни політики та поліпшення відносин за лінією Сеул – Пекін. Як зазначалося вище, погіршення цих відносин відбулося внаслідок розгортання американської системи ПРО у Південній Кореї у травні 2017 р.

Через значне невдоволення таким недружнім кроком з боку офіційного Сеула керівництво КНР як крок у відповідь запровадило непрямі санкції з обмеження туристичного та гуманітарного співробітництва між країнами та здійснило деякі кроки щодо звуження економічних зв'язків.

Заклик Мун Чже Іна щодо перегляду співпраці в рамках існуючої ПРО (відсутність намірів щодо розміщення на території країни додаткових комплексів *THAAD*) та в цілому угоди зі Сполученими Штатами Америки знайшла позитивну підтримку у КНР.

Налаштованість Сеула на мирний діалог з КНДР також відповідає позиції китайського керівництва щодо врегулювання ракетно-ядерної програми Північної Кореї та пошуку шляхів мирного розв'язання триваючої кризи у відносинах сторін. Чільний президент РК підтримує заклик Китаю щодо обмеження тиску на КНДР. Такі дії, на його думку, можуть призвести до того, що Кім Чен Ін відмовиться від подальшої дестабілізації ситуації на півострові, припинить провокації у вигляді запуску ракет, що в цілому сприятиме конструктивному діалогу.

Втім, і Південна Корея, і Китай підтримують застосування санкцій проти режиму КНДР з метою унеможливлення подальших ракетних та ядерних випробувань.

Сеул і Пекін 31 жовтня 2017 р. заявили про свою згоду на нормалізацію відносин. За повідомленням МЗС КНР, китайська сторона прийняла до уваги, що Південна Корея публічно підтвердила незмінність своєї позиції стосовно неприєднання до американської системи ПРО, неможливість формування військового союзу РК – США – Японія, відсутність намірів щодо розгортання на території РК додаткових комплексів *THAAD* та запевнила, що існуюча система не завдасть шкоди стратегічній безпеці КНР.

Перші особи РК та Китаю мали можливість остаточно налагодити стосунки та сприяти зближенню сторін, особливо в економічній царині під час Саміту Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) 10–11 листопада 2017 р. у м. Дананзі (В'єтнам). Варто нагадати, що Сі Цзіньпін і Мун Чже Ін як очільники своїх країн провели в липні 2017 р. в рамках Саміту «Великої двадцятки» (м. Гамбург, ФРН) першу зустріч на високому рівні після обрання Мун Чже Іна президентом РК.

Подальшому взаєморозумінню сприяла зустріч Президента Республіки Корея Мун Чже Іна та Голови Держради КНР Лі Кецяна в рамках саміту АСЕАН, який відбувся 13–14 листопада 2017 р. в м. Манілі (Філіппіни).

Відновлення прямого діалогу Сеула з Пхеньяном

Чинний президент РК Мун Чже Ін є представником більш м'якої, поміркованої позиції південнокорейського істеблшменту щодо керівництва Північної Кореї. Він рішуче налаштований вирішити питання ракетно-ядерної програми КНДР мирним шляхом та намагається здійснювати пошук можливих компромісів із Пхеньяном.

Проте є очевидним той факт, що діалог із КНДР не може здійснюватися без існування певних передумов. Як зазначають експерти, основними перешкодами залишаються численні військові провокації та запуски ракет різної дальності, включно з проведенням 3 вересня 2017 р. вже шостого ядерного випробування. Решта п'ять були здійсненні у 2006, 2009, 2013 та двічі у 2016 рр.

Слід зауважити, що президент РК Мун Чже Ін був членом адміністративного апарату та працював на посаді старшого радника нині покійного 9-го президента Республіки Корея Но Му Хьона (2003–2008 рр.), який намагався реалізувати т. зв. політику «Сонячного потоку», спрямовану на покращення стосунків та зближення з КНДР. Свого часу Мун Чже Ін займався підготовкою Другої зустрічі Но Му Хьона з очільником КНДР, що відбулась у Пхеньяні в жовтні 2007 р. (перша відбулась у 2000 р.), за підсумками якої було підписано «Декларацію про розвиток міжкорейських відносин, мир і процвітання». Декларація розвивала ідеї та принципи Спільної декларації 2000 року. Також Мун Чже Ін був залучений до вирішення організаційних питань із проведення шести-сторонніх переговорів з ядерної проблематики Корейського півострова.

Президент Мун Чже Ін виступає за відновлення роботи та розширення сфер кооперації спільної з КНДР індустріальної зони Кесон, розташованої на північнокорейській території на відстані 10 км від кордону розділеної по 38 паралелі корейської держави. Цей індустріальний комплекс був закритий у лютому 2016 р. відразу після проведення п'ятого ядерного випробування КНДР.

Обидві Кореї досі формально перебувають у стані тимчасового перемир'я, яке триває від кінця війни на початку 50-х років минулого століття. Характерною особливістю розвитку політичного діалогу у відносинах Півночі і Півдня залишається їх нестабільний характер.

У 2016 р. Національна Асамблея Південної Кореї, зважаючи на ситуацію навколо ядерної програми Північної Кореї та беручи до уваги нарощування військового потенціалу КНР, прийняла оборонний бюджет, яким передбачалося збільшення видатків на оборону на 4 %. Це близько 40,34 трлн південнокорейських вон (близько 34 млрд дол. США).

У серпні 2017 р. уряд РК вирішив знову збільшити витрати на оборону країни, відтак бюджетом передбачено зростання на рівні 6,9 % до 43,1 трлн південнокорейських вон (близько 38,4 млрд дол. США). Подальше нарощування Республікою Корея воєнного потенціалу переважно пов'язано зі сприйняттям зовнішніх загроз, у першу чергу з боку КНДР, та посилює небезпеку гонки озброєнь і шкодить зміцненню атмосфери довіри в регіоні Північно-Східної Азії і на Азійському континенті загалом.

На переконання світового співтовариства, агресивні дії офіційного Пхеньяна є намаганням керівництва цієї країни у такий специфічний спосіб забезпечити та зберегти свою владу. Вочевидь, нинішня ситуація є також наслідком не до кінця вирішеного питання протистояння сторін під час Корейської війни (1950–1953 рр.).

Проте навіть за умови успішності «хірургічно» вивіренних точкових ударів по північнокорейським ядерним об'єктам або проведення обмеженої силової операції, як це бачать і пропонують окремі представники силових структур, залишається ймовірність того, що це спровокує нову війну катастрофічного масштабу в густонаселеному регіоні Північно-Східної Азії з непередбачуваними наслідками для всіх учасників, особливо для двох найбільших союзників США в регіоні: Республіка Корея взагалі може перестати існувати, серйозні наслідки можуть спіткати Японію.

Режим КНДР йтиме до кінця, адже на карту буде поставлено його існування. Слід зазначити, що узгодження планів і дій КНДР у цій сфері з керівництвом КНР є на сьогодні обов'язковим, а Пекін у жодному випадку не надасть свого дозволу чи підтримки. Тому нині основне і єдине завдання – пошук політичного вирішення цієї непрості проблеми на основі багатосторонніх переговорів.

Доцільним було б певне пакетне рішення (укладання мирного договору між КНДР і РК, взаємне визнання сторін, встановлення міждержавних відносин, надання зобов'язуючих гарантій, закриття ракетно-ядерної програми в обмін на суттєву економічну допомогу та інші кроки). Проте слід визнати існування чималої кількості перешкод і розбіжностей на цьому шляху. Однією із ключових є відсутність довіри між сторонами. Разом з тим, слід визнати, що воєнного вирішення ракетно-ядерної проблеми КНДР поки що немає.

Слід відзначити, що у зменшенні загроз і налагодженні діалогу з керівництвом Північної Кореї надзвичайно важливими є спільні кроки та дії офіційного Пекіна, Вашингтона, Сеула й Токіо з одного боку, та Москви й Пхеньяна – з іншого як безпосередніх учасників переговорного процесу існуючого «Шестистороннього механізму». Безальтернативним також є пошук нових стратегій врегулювання ядерної проблеми КНДР шляхом денуклеаризації Корейського півострова.

З огляду на викладене, важливо підкреслити, що *Україна виважено підходить до оцінки ситуації на Корейському півострові*, наголошуючи на необхідності мирного розв'язання проблемних питань та повного звільнення півострова від ядерної зброї.

ВИСНОВКИ

1. Відносини стратегічного співробітництва з КНР у сучасних геополітичних умовах залишаються важливим зовнішнім резервом для забезпечення нагальних потреб України. Правильне використання існуючого потенціалу українсько-китайської взаємодії у різних галузях здатне суттєво просунути Україну на шляху модернізації та економічного зростання, сприяти зміцненню позицій Української держави на світовій арені.

2. Китайський проект «Один пояс, один шлях» не суперечить прагненням України до подальшої економічної співпраці та економічної інтеграції з Європейським Союзом та, навпаки, може посилити переваги України в цьому процесі. Він також може дати альтернативу та зменшити негативні наслідки від розриву економічних відносин з Росією та подолати заборону Росії на транзит українських товарів до Азії.

3. Запровадження активного українсько-китайського діалогу у форматі «17 + 1» назавжди закриє питання геополітичної приналежності України та значно посилить суб'єктність Української держави в сучасних міжнародних умовах.

4. Сучасний стан відносин України та КНР є недостатньо ефективним, що багато в чому пов'язане із слабким взаємним інформуванням щодо процесів, які відбуваються в кожній країні, особливо стосовно «української кризи». Для зміни цієї ситуації необхідно розширити форми взаємодії в питаннях інформування відповідних державних структур і перших осіб держави.

5. Відносини України з Японією мають значний потенціал розвитку, що дозволяє говорити про них як про важливий та вельми перспективний напрям зовнішньої політики України, що може стати вагомим чинником забезпечення потреб економічного та політичного розвитку нашої країни.

6. Активна позиція Японії допомагає Україні протистояти агресору. При цьому Японія очікує від України чіткого бачення, а головне – конкретних цілеспрямованих дій на шляху виконання Мінських домовленостей, проведення реформ, економічної інтеграції з ЄС, подолання корупції.

7. У рамках торговельно-економічних відносин України та Японії пріоритетом для нашої країни є комплексний розвиток відносин, що включає активну торговельно-економічну співпрацю з наданням переваги залученню інвестицій і технологій в економіку України. Значні перспективи має співробітництво у стратегічних галузях: енергетичній, сільськогосподарській, транспортній. Надзвичайно цінним є досвід Японії у питаннях енергетичної безпеки та реформування енергетичної галузі України шляхом упровадження японських інноваційних технологій.

8. До пріоритетних напрямів співпраці України з Японією слід віднести:

- підтримання високого рівня політичного діалогу та регулярних контактів на найвищому та високому рівнях;
- розширення торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва, зокрема за рахунок використання фінансових інструментів японського Банку міжнародного співробітництва та Японського агентства міжнародного співробітництва (JICA);

перехід до практики планування розвитку двосторонньої економічної співпраці, зокрема планових рівнів товарообороту;

- інвестування у впровадження нових технологій та інновацій, видобуток, транспортування і використання традиційних енергоносіїв;
- залучення японських інвестицій у сферу інфраструктурних проєктів, зокрема в рамках програм офіційної допомоги розвитку Японії;
- вкладання коштів японських інвесторів у сільськогосподарську інфраструктуру нашої країни – будівництво елеваторів, зернових терміналів, та вирощування зернових і бобових з огляду на наявний інтерес японської сторони до забезпечення власної продовольчої безпеки та високу залежність Японії від імпорту сільськогосподарських продуктів;
- співробітництво у сфері сільського господарства, зокрема щодо експорту української сільгосппродукції на ринок Японії, у рамках японської програми продовольчої безпеки;
- співпрацю з японськими компаніями у галузі модернізації української експортно-орієнтованої продукції, а саме: металургії та хімічного виробництва.

9. В українсько-японських відносинах залишаються питання, які потребують подальшої взаємодії сторін. До таких слід віднести асиметричний візовий режим та встановлення прямого повітряного сполучення між Києвом і Токіо. Їх вирішення потенційно сприятиме як активізації співпраці в економічній сфері, так і розвиткові туризму.

10. Активізація політичного діалогу та інвестиційного й торговельно-економічного співробітництва з Республікою Корея є важливим завданням української зовнішньої політики на сучасному етапі. Використання інвестиційних і технологічних можливостей цього «азійського тигра» є додатковим шансом для модернізації та реіндустріалізації української економіки.

11. Пріоритетами розвитку торговельно-економічного співробітництва з Республікою Корея є:

- подальше нарощування українського експорту для споживачів РК;
- декларування в рамках контактів на найвищому та високому рівнях зацікавленості в інтенсифікації торговельно-економічного співробітництва та формулювання певних цілей і завдань такої співпраці;
- зміцнення договірно-правової бази економічної співпраці;
- активний розвиток виробничо-інвестиційної співпраці шляхом локалізації виробництва спільними зусиллями на українських підприємствах;
- залучення корейської діаспори в Україні, що має потенціал стати мостом між економікою та суспільством двох держав, а також додатковим чинником подальшого розвитку діалогу.

12. У разі спроби розв'язання північнокорейської ракетно-ядерної проблеми режим КНДР йтиме до кінця, адже на карту буде поставлено його існування. Слід зазначити, що узгодження планів і дій КНДР у цій сфері з керівництвом КНР є на сьогодні обов'язковим, а Пекін у жодному випадку не надасть свого дозволу чи підтримки. Тому основне і єдине завдання – це пошук політичного вирішення цієї непрості проблеми на основі багатосторонніх переговорів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Україні доцільно вжити дієвих заходів щодо активізації двостороннього політичного діалогу з КНР та забезпечити в 2018 р. проведення у форматі державного або офіційний візиту переговорів на найвищому рівні щодо збереження та подальшого розвитку рівня стратегічного партнерства, приєднання України до формату «16 + 1», зацікавленості України у китайських інвестиціях та співпраці у пріоритетних галузях. Доцільно розглянути питання щодо проведення першого саміту у форматі «17 + 1» в Україні.

2. Необхідно посилити рівень впливу та контролю з боку Президента України щодо розвитку українсько-китайського співробітництва. Було б доцільно запровадити посаду державного уповноваженого або уповноваженого при Президентові України з питань українсько-китайського співробітництва. Важливо, щоб серйозні питання співробітництва в рамках стратегічного партнерства з Китаєм замикалися на Президентові України, який здійснює зовнішню політику держави. До того ж, це відповідатиме китайським підходам до організації державної влади: стратегічні питання є прерогативою першої особи держави.

3. Уряду України необхідно посилити його координуючу роль щодо відомчої участі у налагодженні українського торговельно-економічного співробітництва з Китаєм, Японією та РК. Доцільно розглянути питання про фахове експертне супроводження підготовки матеріалів та пропозицій до засідань двосторонніх комісій, посилити участь провідних аналітичних установ держави у забезпеченні діяльності їх українських частин.

4. Кабінету Міністрів України доцільно доручити відповідним міністерствам і відомствам провести переговори з китайською стороною щодо створення в рамках двосторонньої Комісії зі співробітництва Підкомісії з питань транспорту та інфраструктури з метою предметного обговорення питань будівництва та модернізації інфраструктурних об'єктів в Україні за участі китайського капіталу та бізнесу, а також створення в Україні умов для залучення китайських вантажопотоків до Європи.

5. Уряду України доцільно доручити відповідним міністерствам та відомствам розробити механізми стимулювання залучення прямих інвестицій з КНР, Японії та РК у модернізацію транспортної та логістичної інфраструктури України, виробництво та переробку аграрної продукції із використанням досвіду КНР у реалізації аналогічних проєктів в інших країнах.

6. Українській частині двосторонньої українсько-китайської Комісії зі співробітництва доцільно залучити провідні наукові та аналітичні установи України для вивчення питання створення зони вільної торгівлі між Україною та КНР, оцінити ризики й переваги та надати пропозиції Кабінету Міністрів України для прийняття відповідного рішення.

7. Українській частині Підкомісії з науково-технічного співробітництва доцільно запропонувати китайській стороні розширений перелік програм та проєктів науково-технічної співпраці на найближчу та середню перспективи з метою збереження зацікавлення китайських партнерів у співробітництві з Україною.

8. Національні інтереси України потребують формування вираженої комплексної політики взаємодії з Японією. У цьому контексті доцільно провести консультації з японською стороною на предмет започаткування переговорів у форматі «2 + 2» (на рівні міністрів закордонних справ і оборони) з метою посилення безпекової співпраці України та Японії.

9. Варто здійснити спробу реалізувати проект на базі одного з підприємств Державного концерну «Укроборонпром» зі створення спільного підприємства з найбільшими підрядниками Японії, як-от *Mitsubishi Heavy Industries Ltd.*, *Kawasaki Heavy Industries Ltd.* та ін., для виконання оборонних замовлень. Японський досвід і технології плюс українські потужності – це формула цілком реальної практичної взаємодії.

10. Доцільно розробити пропозиції щодо напрацювання комплексної довготривалої стратегії відносин України з Японією з акцентом на поглиблення глобального партнерства, посилити роботу щодо продовження українсько-японського діалогу на найвищому рівні, сприяти розвитку відносин шляхом підтримання сталих парламентських контактів і тісної комунікації, у т. ч. за лінією Депутатської групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з Японією і депутатської групи дружби «Японія – Україна».

11. Міністерству економічного розвитку і торгівлі України доцільно запровадити практику тісної взаємодії (зустрічі, переговори, тематичні семінари, наради, конференції, круглі столи) з представниками японських компаній в Україні та Японською федерацією бізнесу «Кейданрен» з метою заохочення та створення прозорих і зрозумілих механізмів для інвестиційної та бізнес-співпраці; активізувати використання інституту бізнес-обмудсмена з метою розроблення механізмів завчасного та швидкого реагування на вирішення конфліктів і суперечок, сприяння боротьбі з корупцією та іншими неправомірними діями з боку органів державної влади, забезпечення прозорого ведення бізнесу в Україні.

12. Міністерству інформаційної політики України доцільно запровадити постійний моніторинг інформаційних потоків у Японії та РК, забезпечити ефективний механізм протидії спрямованій проти України російській пропаганді в японських й корейських ЗМІ; спільно з МЗС України поінформувати японські та корейські ЗМІ про можливості та процедуру участі у програмі *embedded*-журналістики в зоні АТО для надання проукраїнської точки зору у японському медійному просторі.

13. Міністерству освіти і науки України варто ініціювати підписання Угоди про науково-технічне співробітництво з Японією, започаткувати нові спільні дослідницькі проекти з Японією та РК (нанотехнології та наноматеріали, інформаційні технології, біотехнології, нові технології в галузі радіології, екології, енергозберігання, у космічній сфері); сприяти встановленню нових і розширенню існуючих прямих зв'язків між вищими навчальними закладами та науковими установами, а також розширенню обмінів викладачами і науковцями для проведення спільних наукових досліджень, стажувань і підвищення кваліфікації.

14. Міністерству аграрної політики та продовольства України доцільно опрацювати питання розширення номенклатури поставок сільськогосподарської продукції до Японії та РК; активізувати роботу з японськими та південнокорейськими партнерами щодо реалізації спільних проектів (органічне виробництво, екологічні технології, засоби захисту, овочесховища, об'єкти з переробки сільськогосподарської продукції, логістичні комплекси, зернові термінали) у сфері сільського господарства.

15. Слід продовжити існуючу практику проведення спільних Днів культури, тематичних виставок, виступів художніх колективів, взаємочасть у конкурсах і фестивалях, які проходять як в Україні, так і в країнах Північно-Східної Азії. Варто заохочувати спільну діяльність щодо співпраці аналітичних структур, освітніх та наукових закладів, інформаційних агентств, комунікації людей та фахівців з різних напрямів.

16. Кадрове посилення профільного департаменту МЗС України співробітниками зі знанням китайської, японської та корейської мов стало б додатковим ресурсом для вирішення нагальних питань далекосхідного вектора зовнішньої політики України.

17. Українсько-китайське стратегічне партнерство, українсько-японське глобальне партнерство, активна політична взаємодія України та Республіки Корея мають бути підтримані всіма складниками громадянського суспільства, що насамперед стосується науково-освітніх кіл, ЗМІ, бізнесу та недержавних об'єднань, які сприяють взаєморозумінню.

Наукове видання

ДАЛЕКОСХІДНИЙ ВЕКТОР ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Аналітична доповідь

Автори: *К.А. Кононенко, А.З. Гончарук, С.А. Кошовий*

Загальна редакція *К.А. Кононенка*

Редагування: *Т.В. Карбовнича*

Коректура: *О.І. Сабдаш*

Комп'ютерне верстання: *О.М. Адулов*

Відповідальний за випуск: *О.М. Романова*

Оригінал-макет підготовлено
у Національному інституті стратегічних досліджень:
вул. Пирогова, 7-а, Київ-30, 01030
Тел./факс: (044) 234-50-07
e-mail: info-niss@niss.gov.ua

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 5,58
Наклад 150 прим. Зам. № ДФ __

ПП «Видавництво Фенікс»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 271 від 07.12.2000 р.
03067, Київ, вул. Шутова, 13-б
www.fenixprint.com.ua